Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani, dné 1. velikega srpana 1895. Leto XV.

Slavina.

Pol kraljestva dal je tebi Kruko,
Kralj Polabcev, slavni Kruko stari.
In še vedno ti je čelo mračno!
Kjer počije pógled tvoj, o Henrik,
Zemljo krasno vidiš, zemljo svojo:
Ta ravnina pod teboj zelena,
Bistri viri in šumeče reke,
Črni gozdí in visoke gore
In v daljavi jézera bliščeča —
Vse je tvoje, ti pa si otožen!

»Kaj mi hoče moje svetlo žezlo,
Kaj mi hoče moja krasna zemlja?
Da imel bi jo pod žezlom svojim
Vso državo Lótarja vladarja,
In še večjo, večjo . . . in vso zemljo!
Da sedèl bi na prestolu zlatem,
Da bi kronal me sam Oče rimski,
In pred mano bi ves svet se klanjal —
Pa ostalo srce bi nesrečno! . . .
Ti, Slavína, si kraljestvo moje,
In ko dala žezlo bi mi v roko,
Na glavó mi krono položila,
Kralj na svetu bil bi najsrečnejši! . . .
Naj mi skloni tilnik jeza božja,
Če ne pahnem te s prestola, Kruko!
Pol podaril si mi zemlje svoje,
Zemlje, ki si mojemu očetu
Bil iztrgal jo z nasilno róko
A imej jo, zemljo dedov mojih,
Dar tvoj vrnem ti v naročje željno;
Vse bogastvo moje, vse gradove,
Vzemi vse, a meni daj Slavino . . .
Ne, prositi nečem te pohlevno:
Ti očetu zemljo si iztrgal,
Sin iztrga tebi lepo ženo,
In naj tudi v boju tem propade —
Z njim propadeš ti in s tabo ona.

To premišlja Henrik v strasti svoji
Tam ob Peni na visokem gradu,
Na visokem gradu kralja Kruka.
Tákrat zástor težki se odgrne
In Slavina obstojí med vrati;
S črno haljo si zakriva lice,
Zatrepeče glas ji v polutemi:
»Ako ljubiš, knez, življenje svoje,
Hitro konja brzega zajaši,
Pa odbeži skrivno v temni noči:
Kralj te vabi jutri na gostijo,
Ali vina sladkega ne pije,
Piti hoče tvojo kri, o Henrik!«

Srce širi mu bolestna sreča,
In v ljubezni silnem ognju vzklikne:
»O Slavina, smrti sel čaróbni,
Dàj, odgrni svoj obràz nebeški,
Da napijem se lepote tvoje,
Predno smrti v hladno grem naročje.
Ker usoda ni te meni dala,
Pa v nesreči svoji rad umrjem!«

Nada krasna v dušo ji zasije,
V dušo srečno, srečno v žalnem hipu.

Sladke sanje dolzih dnij nesrečnih
V hipu niso več le bežne sanje.

»Knez ponosen nisí ti, o Henrik!
Kaj o smrti govoriš brezupen,
Ko življenje čaka te najlepše?«

Knezu dušo nova moč prešine
Ko odgrne svoj obraz kraljica.
»Ti si moja, danes in na večno!
Nova sreča vzide nama v srcih,
Ko prisije v jutru zlato solnce!" . . .

In prisije v jutro zlato solnce.
Hrup in šum po gradu se razlega:
Kralj pripravlja viteško gostijo.
Po vseh potih na konjičih iskrih
Proti gradu vitezi hitijo.
Po dvoranah šetajo se lahno
Deve krasne s krasnimi junaki;
A najlepša je kraljica mlada,
In junak je Henrik najkrasnejši.
Kruko sede na visoki préstol —
V hipu vtihne govorjenje sladko.
Svetle čaše nosijo strežaji,
Z rujnim vinom polnijo jih gostom.
In s prestola vstane temni Kruko,
Mirno stopi Henriku pred lice
In visoko dvigne čašo zlato:
»Henrik, srcu mojemu najdražji,
V trdno zvezo pij iz čaše moje!«

»»Kaj z levíco mi napijaš, Kruko,
A desnico pa za pasom skrivaš?
Glej, prečrne, kralj, so misli tvoje,
Da ostale bi ti v podli duši,
In morilec iz očij ti gleda! . . .
Ti si hotel, da se kri prelije,
Naj zgodí se, Kruko, volja tvoja!««

Kralju vroča krí privrè iz prsij,
Obledí mu lice v bolečini,
In k nogám se knezu mrtev zgrudi.
Miren stopi Henrik tjà k prestolu,
Meč krvavi mu drží desnica,
Po dvorani zrè okó ponosno:
»Kaj molčite, ko na zlati prestol
Kralj vam novi seda z žezlom v roki?«
V začudenju, strahu družba kliče:
»Bog te živi, novi kralj naš Henrik!«
In Slavina sede poleg njega.
»Kaj na mizah vino vam počiva,
Ko poreča se vladar vaš, Henrik?«
Po dvorani čaše zazvenijo.
»Bog te živi, novi kralj naš, Henrik,
Bog te živi, o kraljica krasna!«

Trošàn.

Korotan.

II.

Da mizi v kozarcu blestečem
Smehlja se mi vince zlato,
A kaj, da od njega k točajki
Uhaja mi včasih oko?

Postavi naj njeni bolj divim,
Krasoti naj polnih se lic?
A kaj li pomenja na prsih
Cvetoča ji kita plavic? —

Vrata.

Germanije hčer se nazivlješ
In zreš me ponosnih očij;
Da, nemščina tvoja — dovoli —
Trdo se nekako glasí.

Čemu li tajila bi smelo?
Brez truda te vsakdo spozna:
Saj prva Slovenka ti nisi,
Ki tujcem prodala duha . . .

* * *

Groga in drugi.

Spisal R.

VII.

(Dalje.)

Kant, zdaj-le bo nekaj! To pa rečem «

Tako je vzdihnil Groga, imenovan »gosposka žalost«, prihajajoč temni utici bližje in bližje . . .

„Da bi se le kaj zoprnega ne izcimilo!« ga je zaskrbelo. »Ženska je vrag, pravijo naš gospod major! Sam Bog ve, ali je to po pravici ali ne?«

Neznan, inak, čuden čut je prevzel vasovalca. Tukaj je stal prav blizu lopice, le še par korakov od nje, od dekleta, od brhke Katrice! Da ga ona že notri čaka, to je dobro vedel. Stražeč za oglom, jo je bil namreč videl, hitečo na kraj sestanka. Premagali so jo bili torej trdni občutki, ki so stali lepo zapisani v pismu gospoda korporala Godrnjavčka! Kdor zna, pa zna! — Kaj bi se tedaj še obotavljali? Kar noter, naj že bo, kakor hoče!

Komaj je bil Groga v utici, že mu je skočila mademoiselle Netty s široko razprostrtimi rokami burno nasproti, ga potegnila k sebi na klop in mu položila svojo glavo na prsi . . .

Nato se je udala blaženim čustvom, natanko po naročilih in pravilih, katera najdemo v vsakem boljšem romanu.

Groga, takih prizorov nevajen, je bil v strašni zadregi. Komaj si je upal dihati! Trd in lesen, kakor štor, je tiho sedel na klopici in se kar ni ganil; zakaj hudo se je bal, da bi s kako neprevidnostjo Katrice ne razjezil ali kar si že bodi . . .

»Hentano je vzraslo dekle ta dan,« si je mislil, »ali pa ima tako visoke črevlje obute.«

Potem pa je čutil ob ustih nekaj mehkega, toplega! — Zablisnilo se mu je! In spomnil se je, kaj so mu pravili včasih tovariši o dekletih in poljubih . . .

»Taki so torej ti poljubi!« si je dejal. »Nič hudega ne! Še na robe, bi se reklo. — Le glejte si, kakšne so ženske! Včeraj taka, kakor živ satan, danes pa sam med! Toda to so občutki!«

Ko sta tako dlje časa vsaki po svoje zamaknjena sedela v lopi, ona tesno ob njem, naslonjena mu na prsi in objemajoč ga z desno roko, je začutil naposled Groga, čigar oči se še vedno niso do cela privadile temi, venderle potrebo, da zine kake dve, tri v začetek neprisiljene, proste zabave. Zakaj tega ni maral, da bi mu Katrica morebiti kdaj očitala, kako je pust in dolgočasen.

Preudaril je torej še jedenkrat svoj položaj do dobra in spustil »krilate« besede v tale ogovor:

»O ti preljuba moja Katrica, ki me imaš zdaj-le tako rada — da si ne bi bil nikdar mislil kaj takega — dober večer bi ti voščil in te prosil, bodi tako dobra in prijazna in povej mi, zakaj si me pa vender včeraj popoldne — kaj že vstajaš, ostani, — kaj si me tako neusmiljeno spodila iz kuhinje, in pa tista mokra krtača — i, kam se ti pa tako mudi? — No, no — Katrica! Počakaj no, glej, glej!«

Že uvodne besede Grogovega govora so pahnile guvernanto iz sladkih romantičnih sanj v kruto realnost vsakdanjega življenja. Kolikor tudi je bila kratkovidna, vender je spoznala, da tukaj ne govori pričakovani adjunkt Govedek, ampak Groga.

»O mon dieu! Quel abominable scandale!«

Tiho in naglo je odšumela. Tako tiho in naglo, da Kozol še prav vedel ni, kdaj in kako in zakaj?

»Katrica! Katrica! Počakaj no še malo! Saj nisi voda! Stoj!« je klical za njo, moleč glavo iz vhoda v lopico. Katričino vedenje se mu je zdelo res prav čudno!

»Potolažiti jo moraš!« je ugibal. »Zakaj si jo pa spomnil kuhinje, vode in krtače! — Zdaj pa imaš figo freško! — Kaj pa, ko bi ji bilo njeno včerajšnje vedenje tako žal, da jo je popihala kar od samega kesanja? — Na vsaki način je treba hitro za njo, da se ji spet malo približaš!«

Lepa Katrica je tačas zvrševala svoj važni poklic in se veselila neomejene oblasti nad lonci in skledami, piskri in ponvami, ko se je

primajal zaljubljeni »biser svojega stanu« črez mejo njenega kraljestva v dišeči laboratorij.

Stoječ ob ognjišču, še z očesom ni trenila, dasi je Kozol markiral svojo navzočnost s prijaznim kašljem. Ravnodušno je vihtela svoje žezlo, leseno kuhalnico v desnici in delala obraz, kakor da ne bi bilo nobenega Groge nikjer na svetu . . .

»Le kako je urna!« jo je občudoval on. »Teh par hipov, pa je že spet preoblečena!«

Spoštljivo je stopil bližje . . .

»O ti preljuba moja Katrica —«

Pogledala ga je srdito od strani!

»— verjemi ti meni, da ti tvoje mokre krtače od včeraj nisem prav nič zameril, prav nič, no, kar se reče, nič ne.«

Odgovora mu ni privoščila nobenega.

»Katrica? — Ali bi ti ne imela nič opomniti k temu?«

»Nič!« je dejala osorno in zmajala z rameni. »Veš, ali si mi jo kaj zameril ali ne, to je meni kaj malo mari!«

»Nikar ne kuhaj več jeze, ljuba moja, in povej mi rajše, zakaj si mi pa zdaj-le tako naglo, kar meni nič, tebi nič, ušla iz utice? Ali si se morebiti bala, da se ti kaj ne prismodi po loncih?«

Ona ga je osuplo pogledala.

»Iz utice?« Podbočila si je roke!

»Iz utice, kaj pa!« je potrdil Groga, ves vesel, da bo imel venderle še nekoliko govorjenja z njo.

»Iz utice! — Kdaj pa?«

»Prav zdaj-le, ravnokar, ako ti pravim!«

»Jaz iz utice? Groga!« Dihala je kratko. Njen glas je postajal vedno bolj preteč.

»I kako pa, ljuba Katrica!« je odgovarjal Groga mirno.

»Ali se ti blede? — Mene ni bilo tam! Ne bodi neumen!«

»Kaj boš tisto! Pa si le bila!«

»Kaj te je hudoba obsedla, ti bridka kislica ti! — Tukaj v kuhinji kuham in delam in ne postopam po vrtu okolo, kakor morebiti ti! — Človek! Povej vender, kaj te nikjer ne potrebujejo, da nimaš nič dela! Ali nisi prav za nobeno rabo?«

»O tem se zdaj ne menimo!« se je branil Kozol. »Samo to rečem in po pravici jo bom izpeljal: V utici si bila in bila si, in nič ti ne pomaga! In še objela si me —«

»Kaj praviš, kaj!« je kriknila togotno. Kar streslo jo je!

»In pa tudi poljubila si me, dvakrat ali večkrat, za jedenkrat pa prav natanko vem in prisežem, če je treba! — In lepo so mi dišali tvoji lasje, prav po gosposki! Potem si si jo pa kar naenkrat izmislila in si zletela, kakor sam lintvern!«

Solze svete jeze, solze obrekovane nedolžnosti so se zasvetile v njenih modrih očeh. Toda s hitrim odlokom je skočila v kot po smetiščnico, da bi z njo uspešno zavrnila Grogovo strašno natolcevanje!

»Čakaj me no, ti uboga voda ti! Jaz ti že pokažem objeme in poljube in gosposke dišave in tista prismojena pisma! Alo, kar ven se poberi! Tvoje pismo, da veš, sem vrgla v ogenj pod piskre, tebe pa vrže moj Janez na dvorišče, ako se ne spraviš sam takoj ven iz kuhinje! Janez je moj fant! Po tebi se mi prav nič ne kolče, ki si grši kakor izkušnjava! Alo, le ven s svojo rdečo kumaro za pet grošev, pa nikoli več te ni treba nazaj, ti gosposka žalost, alo! —«

Groga je gledal, kakor zaboden.

— Katričin ljubček, kočijaž gospe pl. Jeličeve, je bil torej zasedel tukaj mesto, za katero se je poganjal Groga tako marno! On, Janez, je »stanoval« pri vrtnarju javoriškem, ona, Katrica, pa v »hiši«. »Toda kaj so hribi in doline, morja in puščave ljubečim srcem,« zlasti, ako je jeden teh zaljubljencev spreten kočijaž! Da, Janez je bil voznik, Katrica pa kuharica — in vender sta se ljubila! Prečudna je moč prave ljubezni! Srce ne pozna nobene razlike stanu . . .

— Z neomejenim zanimanjem je sledil nesrečni Groga njeni živahni razlagi in razpravi. Vzvišena dikcija resnih besedij, jasnost idej in naravna točnost izrazov, stroga arhitektonika mislij, vizijonarski glas in estetična ekonomija v slogu, polnem prelepih podob, zlasti pa degradacija in profanacija njegovega nosu — vse to je seglo Grogi na dno srca in mu razdejalo hipoma celo piramido lepih osnov in nad . . .

Videl je, da njeni sreči ni potreben, videl je, da njemu ni prisojeno, motiti in kaliti brhkemu dekletu dušni mir in provzročiti, da bi ji srce kdaj hitreje utripalo radi njega . . .

»Saj že grem, prijateljica, ako ni drugače,« je dejal žalostno in mahnil z roko. »Nikar mi nič ne zameri — moje misli so bile poštene! — Bog ne daj, žaliti te nisem hotel! — Pa z Janezom srečna bodi! — Adijo, Katrica!«

Katrica je spustila smetiščnico na tla. Iz Grogovih besedij je zvenelo toliko odkritosrčne žalosti, da se ji je v srce zasmilil — ta nerodni, dobri fant. Podala mu je roko . . .

»Saj sva spet prijatelja in prijatelja ostaneva!« mu je rekla sprijaznjena.

»Prijatelja!« je dejal počasi Kozol. »Prijatelja! To je malo in za žlahto prav nič ne šteje, to pa rečem — ali, če ni drugače, pa ni drugače! Ne?«

— Ponosen na svojo tajno žalost, je povzdigal sijajno odstavljeni Groga po večerji v svojem budoarju zopet Bakha na prestol.

Mučno razmotrovanje, trdni ukrepi in drugi plodovi notranjega njegovega boja so se zrcalili v tem-le izvirnem samogovoru:

»Gospoda majorja bi bil poslušal, Groga, gospoda majorja, pa ne bi bil nikdar doživel kaj takega, kakor danes! »Ženska je vrag, ogibaj se ženskih!« so ti svetovali tolikokrat. »Ženske so vir vse nesreče!« so dejali, ne jedenkrat, večkrat! No — ali so po pravici govorili gospod, ali niso? To premisli, Groga, pa pij ga! — Kaj bi si bil morebiti vse naprtil s to-le Katrico! Same križe, nadloge in težave in nič dobrega in tako dalje! Ali brhka je pa, peklenšček naj mi odnese vse vino, ako ni res brhka in čedna in grozna.[1]) Toda stoj! Ali imaš morebiti kaj, ljuba Katrica? Ti nimaš nič. Jaz nimam nič. To je dvakrat nič! — In zato ostanemo, kakeršni smo bili, in se ne zmenimo za nobeno žensko več! Brez skrbi bomo pili majorjevo vino in kadili njegove cigare! In ostali bomo prva oseba na Javoricah! Tukaj v imenitni majorski službi! Sami jedli, sami pili, sami v nebesa šli!«

Ta trenotek mu je pribrenčala zdramljena muha na nos, hoteč se tam domače naseliti. Morebiti je bila to potomka jedne tistih literarnih muh, ki so gnale Vodnika v klošter; na vsaki način pa se je zdela Kozolu tako imenitna, da jo je uljudno ogovoril blizu tako-le:

»Servus, muha! I kaj pa ti tukaj? Glej jo no, kako je prijaznega obraza! I kaj mi boš pa vender povedala?«

In zdelo se je Grogi, da je muha zabrenčala prav razločno:

»Bog ti daj srečo, zdravje in pamet, preljubi moj Groga!«

Groga ji je hvaležno prikimal.

»Pamet, pamet, kaj ne, muha dobrega srca! Lepa hvala, muha, ti si res prijazna muha, dobra muha, dobrih starišev in iz dobre hiše! Odkod me pa vender poznaš? — Ti še komu kaj privoščiš. — Koga — koga — kaj, kam pa te zanaša? Postoj še nekoliko, muha plemenite duše! Vrni se na kakšno pametno besedo! — Nočeš?«

[1]) V nekaterih krajih na Gorenjskem pomeni »grozen« = fesch, drall, »aufgedonnert«; »strašnega« nima torej ta beseda tam nič v sebi. *Op. pis.*

Dolgo je še sedel Groga za mizo in premišljeval, dokler mu ni pošlo vino in svečava.

Doslej je bil Groga mladenič, goječ še iluzije . . . Zdaj ni imel nobene več . . . Postal je mož.

VIII.

»*Nym*: Slice, I say! *pauca, pauca;* slice! that 's my humour.
The anchor is deep: will that humour pass?
The humour rises; it is good: humour me the angels.

Caius: *Fe, fe, fe, fe! ma foi, il fait fort chaud. Je m'en vais à la cour, — la grande affaire*«.

Shakespeare.

Okolo okrogle, trdno v zemljo zabite mize na Jurjevčevem prostornem sadnem vrtu je sedelo nekega toplega jesenskega popoldne več starih in mladih gospodov.

Odkar so začeli veseli mestni gostje drug za drugim, obitelj za obiteljo, zapuščati prekrasne kraje gorenjskih letovišč, od takrat je bil na Vranovem in po okolici dolgčas na obroke naprodaj. Tako vsaj so tožili zaostali ptiči, kar jih je bilo, in si prirejali v prazni, mrtvi sezoni po večkrat na teden jour-fixe. Z Vranovega do Jurjevčeve hvaljene krčme je bilo ravno za visokopolitičen uvodni članek sprehoda dovolj . . . za bistroumno debatico o narodnogospodarskih razmerah danes . . . jutri za socijalne reforme . . . za skeleče domače novice morebiti . . . za efemerne prikazni , . . za pereča vprašanja . . .

In ako sta tako prispela po dva in dva gospoda srečno na vrt in vztrajno nadaljevala svoj včasih kaj burni razgovor, med potom in celo pred čedno pogrnjeno mizo mnogokrat postajajoč, in ako sta »in des Gefechtes Hitze« kar popolnoma pozabila, da bi si kaj naročila — tedaj je bil postrežljivi oča Jurjevec že tukaj s prijaznim nasmehom, s kozarci in z vinom in z vsem potrebnim, kakor je že vedel, in kakor je poznal vkus in posebnosti slehernega.

»V starih časih! Tedaj je človek še nekaj veljal in denar! Stari časi! Tako je! Stari časi! Kje ste?«

To rekši, je utrnil polkovnik Viktor Greben svojo havano z mazincem, se naslonil v vegastem stolu nazaj, iztegnil nekoliko svoj dolgi, mršavi život in zmagoslavno povzdignil kvišku gubato lice in odkrito, plešasto glavo. Skrajnje zadovoljen s svojim izrekom, se je oziral po družbi in nekako izzivalno pričakoval ugovora. Ta ni dolgo izostal.

Polkovniku nasproti je sedel okrajni sodnik z Vranovega, gospod Anton Navič, krepak mož s polno, lepo črno brado, dolgega, ozkega nosu in sokoljega pogleda.

»Seveda, seveda!« je kimal ironično. Le zapojmo jim himno, tistim starim časom, ko je cvetla romantika kar ob cestnem jarku kakor trpotec; ko si se vozil »za majhen denar« cele tedne po pošti; ko so po gozdih zvižgali razbojniki najnovejše visokoromantične operete in prav tako visokoromantično klali ljudi kakor petelinčke! Seveda, seveda!«

»To danes ni mnogo boljše! Lepše je pa le bilo takrat, ko še ni bilo ne železnic, ne strojev, ne para, ne elektrike, reporterjev, bicikljev in rekordov in — in hribolazic in — in — in bežečih kasirjev!«

»Kaj pak! Bog sam večni ve, kako so ljudje šele tedaj ročno goljufali! Seveda! In čarovnice so jahale na metlah po zraku! Toda to je bilo policijsko prepovedano! Kaj še! Delale so točo! Zato so jih na ljudskih veselicah brez godbe cvrli in pekli, vse, mlade in stare in grde in lepe! Kako je bilo to lepo! V nobenem cirkusu se dandanes to več ne vidi.«

»Pa je bilo le boljše,« je zagodrnjal gospod Greben. »Takrat je bilo življenje po grošu! Za malo dvojačo si se najedel dosita in napil, in še kaj drobiža si dobil izmenjanega, prijatelj! — To so bile lepe navade nekdaj.«

»Kaj ne da,« se je potegnil sodnik, »takrat, ko še zemlja ni bila okrogla! In ko je bil kmet manj vreden kakor konj, krava, kozel. Ko so hodili prijazni Turki k nam na menzure in jemali s sabo lepa dekleta in žene in močne fante. Seveda, takrat je vsakdor izhajal; zakaj vojske, tolovaji, kirurgi in druge kužne bolezni, vsi so skrbeli, da si ne bi bil človeški rod zbok prevelikega števila na potu! Prav res, ako se človek tako-le nazaj zamisli v pretekle čase, ne more biti dovolj nesrečen, da je prišel za par stoletij prepozno na svet!«

— »Jurjevec!« je zasopihnil ta trenotek gospod Masten, umirovljen zasebni uradnik. Bil je čelat, debel dedec mogočnih čeljustij in jerbasastega trebuha. Vse na njem je kazalo popolno obliko okroglosti. Njegov široki, izbuhnjeni, tolsti obraz se je vedno zadovoljno smehljal. Smejal se gospod Masten ni nikdar; le smehljal se je, rahlo, sunkoma, lahkotno, smehljal, kakor se smehljajo ljudje, ki niso navajeni ali prisiljeni misliti. Njegov ideal je bil vedno in vselej: Hamham! Njegova diviza: Vse za želodec! Vse za polne sklede!

»Jurjevec!« je pihal, »kaj pa imate . . . mghm . . . kaj dobrega?«

»Kračo, salame, mrzlo telečjo pečenko, suhe domače klobase — ali pa spečemo ali ocvremo kakega piščka ali golobčka?«

»Mghm . . . najprvo nekoliko . . . krače, veste . . . s hrenom! To je . . . mghm . . . dobro za prsi.«

— »To me vse nič ne gane, gospod sodnik«, je povzel polkovnik trdovratno. »In — in, ako bi meni kdo dal na izber, da bi si sam lahko izvolil, kdaj naj živim, našemu času bi gotovo ne dal prednosti! Gotovo ne!«

»Seveda, seveda! Tak je človek! S tem ni nikdar zadovoljen, kar ima. Nekateri sploh z ničimer ne. Samo tega ne ve, zakaj ne. To je moderno. Kaj moderno! Tako je bilo tudi prej. Ljudem, ki so živeli v srednjem veku, njim se je tožilo po časih rimske, grške, egiptovske slave. Onim v starem veku pa se je skominalo po »aurea aetas«. Ali si želite nazaj v raj, kjer bi bilo tako lepo z Evo koketirati, jabolka jesti, s kačami se po domače pogovarjati in se s tigri in levi kužke igrati! Kaj pa vi mislite, gospod Masten? Za kaj se odločite, za stare ali sedanje čase?«

Gospod Masten je zamižal od vročine.

»Jaz?« je zapuhal. »Jaz . . . kako . . . nikakor . . . mghm, zelenjava in solata, so pravili . . . še moja stara teta, izvrstna . . . kuharica, je . . . bila v starih časih na . . . vsaki način boljša. Toda . . . ako spet pre . . . mislimo, da , . . je dandanes francoska . . . laška, angleška, . . . mghm, tudi . . . češka in dunajska . . . kuhinja na . . . jako visoki stopinji . . . zato bi se torej . . . jaz, mghm, sam . . . za se bržkone rajši . . . odločil za naše . . . prosvetljene čase.«

»Bravo!« se je smejal sodnik. Tudi drugi s polkovnikom vred so mu pomagali.

»Pa jih imejte,« se je odzval poraženi gospod Greben. Nekoliko srditosti je bilo še v njegovem glasu. »Le imejte jih z vsem vred, z materijalizmom, s socijalizmom, z anarhizmom, z naturalizmom in z vsemi izmi, kar se jih še porodi danes ali jutri.«

Toda gospod Masten tega ni več slišal. Pred njim je zadišala vkusno narezana krača in svež hren. Slovesno se je oborožil z vilicami in nožem in napovedal tečnemu mesu vojsko brez pardona.

Njegov bojni krik se je glasil: »Mghm!«

Poleg imenovanih treh gospodov so sedeli okolo mize inženir Vojnik, major Stojan, baron Lahnberg in pa adjunkt Božidar Govedek tik mladega bratranca, abiturijenta Benjamina Iskre.

Gospod Govedek je bržkone dalj rastel, kakor samo do štiriindvajsetega leta. Dolgo in dolgočasno je bilo, kar je bilo na njem: noge, roke, prsti, brke, nos, ušesa, vse. Tak je bil, kakor da bi ga bil dejal kdaj kdo v svoji jezi pod valjec in ga temeljito poizvaljal v dolgost. Jedino kratka na njem je bila le pamet in ostriženi lasje. Obraz je imel pust, zelenkasto bled, oči zaspane, čmerikave. Le v

»boljši« druščini je nekako oživel. V vsem je bil korekten, korekten do angleške dolgočasnosti, pravilen in pedantičen s svojim javkajočim visokim glasom, malimi sivkastimi slabimi očmi brez svita, s tistimi tožnimi zalizci redke brade, od katere je imel vsaki las natančno in pravilno po imenu vknjižen.

Vobče je bil mrzel in s tovariši ošaben. Čutil se je neznano vzvišenega nad njimi in je le malo in visokostno občeval z njimi. Kar se tiče ženskih, je bil nekako podoben baronu. Preverjen je bil namreč, da vzdihujejo vse vranovske gospodične kar po vrsti na tihem za njim, za gospodom Božidarom Govedkom, za »interesantnim« pristavom! V čast dobremu vkusu vranovskih krasotic od šestnajstega do šestdesetega leta bodi omenjeno, da radi »zanimljivega Božidara« ni mrla nobena od nesrečne ljubezni . . .

Početkoma, prve dni, ko je bil lani semkaj premeščen, je seveda razburil prihod mladega neoženjenega uradnika radovedna srca po vsem mestecu! Neoženjenost z gotovo službo! Kaj takega po pravici lahko zanima ne samo matere, ki imajo hčere za možitev godne, ne samo te hčerke same, ki so za zakon navdušene, ne samo krasni, temveč tudi krepki spol!

Toda kmalu, že po njegovih prvih vizitah so njegove akcije globoko padle. — V navzočnosti dam je delal zagrizen, temen obraz in se kretal jako okorno. Zato so ga »in contumaciam« obsodile na doktorjevem vrtu v lopi zbrane »merodajne« mlade dulcineje po daljšem zatožnem protokolu, obsegajočem cel register adjunktovih napak in nerodnostij in znanih in tajnih pregreh, jednoglasno brez usmiljenja na najhujšo kazen, ki je, po njih mislih, že kdaj zadela kakega adjunkta v Evropi . . . Iz raznih razlogov ni mogoče, da bi sledila tukaj cela stroga razprava in natančno zaznamovane faze te spomina vredne pravde. Omenim naj samo konec govora, katerega je govorila notarjeva Marta kot državni pravdnik in zajedno predsednik sodišča.

»Zdaj-le smo same!« je dejala in preteče vihtela pletenko po zraku. »Zdaj-le se zmenimo do konca, ko smo vse skupaj, in obsodimo ga, kakor zasluži! Lesena neokretnost, pretirana ošabnost, lipova napihnjenost, prazen ponos — toliko da nas pogleda! Pa veste kaj? On je — on ni toliko ohol, mislim! Le ženira se nas! On se nas b o j i! Ta nesrečni »paragraf« pusti! Hihi! In ker je tako čuden in ne reče ne bev ne mev, mu začnimo pa me dvoraniti, kadar moremo! Na zabave bo vender prihajal in na plese po zimi! Le, le delajmo se, kakor bi se trgale zanj! To bo vsaj kaj veselja in premembe na Vranovem! In

še drugim povejte! Tiho! — Mama gredo! — Anica, kdaj boš zgotovila vezenje za namizni prt?«

— Gospod Govedek se je od tistega časa sam čudil, kakšno »prokleto« srečo ima pri ženskih! Vse je bilo zaljubljeno vanj! In mož je bil jako vesel . . . Toda ostal je hladen in mrzel in — interesanten!

Nadepolni Benjamin poleg njega, visoke rasti, suh in ozkoprsen mladenič, je nekako svečano sedel na svojem stolu. Imeniten se je zdel sam sebi in si prižigal cigareto za cigareto, da bi svojo »zrelost« pokazal v lepšem svitu. Kdo bi mu to v zlo štel? — Sedel je mirno; le oči so se mu včasih zaiskrile.

Zakaj mladenič Iskra je idealen, na ves glas navdušen mladenič. Iskra bo delal za narod, kaj pravim delal! Poskočil bo iz pete v šesto »vrsto« in bo »deloval«! Že zdavnaj ima pripravljen fulminanten govor, katerega namerava sprožiti kakor raketo pri prvi priložnosti na shodu ali zboru tovarišev. Osem stranij samo obsega ta govor; zato je pa kaligrafično spisan, in nad stoinpetdeset vznesenih klicajev je vmes. Kaj pa šele retorična vprašanja! Tropi in figure! O, takoj prvega oktobra, ko pride na Dunaj, precej bo začel Iskra »delovati«. On bo govoril! Še predno bo prihodnji brzovlak na južnem kolodvoru jedenkrat zazvižgal, bo Benjamin že trikrat govoril.

Ne bo še dobro vedel, kje stoji univerza, kaj je »Sperrsechserl«, vratarina, kakšno je konjsko meso, kaj je »queu« in preferansa, toda on bo že govoril. Že zdaj se vadi ob grmečem vodovju Save na vse zgodaj in kriči: »Slavni zbor! Sla-a-av-slavni zbor, zbor! Zbor! Zbor!« On je Demosten v majhnem formatu. Tudi v tihi gozd zahaja in vpije: »Slavni zbor!« Dva zajca in sedem veveric se je preselilo radi njega daleč stran. Pa tudi njegovi tovariši se ga bodo bali! Zakaj preosnoval bo »Slovenijo« tako temeljito in idealno, da je ne bo več spoznati! O, on bo »deloval« na vse kriplje!

Črez nekaj let pa, po dovršenih studijah bo zagrizen pesimist. Zakaj prišli bodo časi, v katerih bo znosil ta in oni ideal v zastavnico kakemu Samuelu ali Natanu. Včasih bo stradal; tedaj bo premišljeval. Lakota je mati premišljevanja. In zasvitalo se mu bo, »da nas je premalo . . . da nimamo berači nič proti bogatim tujcem . . . da ni vse skupaj nič . . .«

In s kislim obrazom bo dal par kron za društvo svetega Cirila in Metoda, kadar jih bo dal. Za teh par kron si bo prisvojil pravico, da bo brezskrbno zabavljal na vse, kar je domačega in slovenskega, in se norčeval iz mož, ki prej z njim niso tako glasno in navdušeno

kričali, »govorili« in »delovali«, kateri pa zdaj, na tihem, kakor prej, marno delajo za narod, kolikor vzmorejo. Prav krepko bo zabavljal na-nje, on, zdaj še idealni Benjamin, zdaj še navdušeni mladenič! Toda dovolj! Saj to je lepo, da je vsaj zdaj vnet in pripravljen, napreči »vse svoje skromne moči za milo materinščino«, in lepo je to, da ima fulminanten govor že v žepu . . .

»Z vsemi »izmi«!« je nadaljeval sodnik mirno in si počasi gladil lepo, črno brado. »Kaj pa da, ko ne morem drugače! To je že resnično, da dandanes ni vse tako, kakor bi moralo biti. Vsaka doba ima svoje napake in nedostatke. Meni vsaj se zdi naša še celo zanimljiva. Naša doba je doba prevrata, to slišimo vsaki dan. To čivkajo že vrabci po žlebih.«

»Doba prevrata!« je vzkliknil adjunkt s svojim visokim glasom. Poslušal je pazno ves pomenek s polkovnikom in začel postajati previdno navdušen za izreke gospoda Naviča, zakaj sodnik je bil njegov predstojnik.

»Zanimljiva doba, pravim. Vse vse, vse kipi! Vse išče, vse kliče Mesijo! Mnogi tudi mislijo, da so sami tisti Mesija. Krivi preroki! Povsod reforme, preosnove, prevrati, poskusi. Naše prosvetljeno stoletje ima sto imen. Nobeno ni pravo! Mogoče, da bodo to čudno dete krstili šele v prihodnjem tako, kakor zasluži. Mi nimamo pregleda, ker gledamo preveč od blizu. Mi sami sebe ne poznamo.«

»Ne poznamo se ne! Izborno!« je čivknil pristav Govedek na ves glas. »In se tudi ne bomo! Nikdar ne!«

»Kakor sem dejal, mi živimo v dobi nervoznih preosnov. To se zrcali v vsem; v socijalnem življenju vobče, v politiki, v šolskem in ženskem vprašanju, v umetnosti in literaturi in tako dalje!«

»O, in tako dalje! In tako dalje! Pardon!« Govedek se je vnemal bolj in bolj. Povlekel je na nosu urno gube skupaj, tako, da mu je padel ščipalec hipoma doli, viseč doslej pod čelom na stisnjeni kožni žmuli v večni smrtni nevarnosti. Kakor oslepljeni ptič bolje posluša in poje, tako je tudi interesantni Božidar brez ščipalnika lažje sledil sodnikovemu predavanju

»Le poglejte si moderne slikarje! Nobena luža, nobena gnojnica jim ni nesnažna in umazana dovolj — s palico ali z vilami morajo na vsaki način še malo podregati po njej in pobrskati, da bi bila bolj kalna in verjetna in naturalistična! — Toliko zdravih, krepkih ljudij je, hvala Bogu, na svetu, toda moderni geniji jih krepko prezirajo in se klatijo rajši po zaduhlih kleteh in hlevih in slikajo suhe onemogle ude, bolne obraze in napol gnilo slamo. — Spomladi sem bil na

Dunaju in sem videl nekoliko te bolehave igrače v barvah. Jedno veselje sem pa le imel, namreč, ko sem zopet prišel na prosto! Te ljudi navda, mislim, kar naravnost neka slastna pohotnost, ako najdejo za svoj čopič kakšen prav originalen svinjak! To je »narava«!

»Ist's auch ein Loch,
Natur ist's doch!«

In zdaj mora vsaka bilka, vsako lesno vlakno, vsaka grča, vsaka dlaka, vsaki rilec in repek, in kar je vmes, in kar je spodaj — vse to mora zvesto po življenju na platno! O, kar takoj se vidi, da je vznikel ta izvirni svinjak umetniku direktno iz dna srca! In nehote se ti vzbudi ob taki sliki nepremagljivo koprnenje po močni cigari! Toda človek bi dejal, da imajo morebiti tudi prasički in pujski kolikor toliko prirojenega vkusa in bi prosili slikarja, naj vsaj počaka, dokler se malo ne umijejo in počedijo, predno jih fotografira strmečim vrstnikom! Pisatelji zopet se plazijo med sodrgo najnižjih, moralično neozdravnih slojev in korumpiranih najvišjih desettisočnikov; tukaj študirajo človeka med prešestniki in med kandidati vseh slabostij, lazijo po klinikah in bolnicah, sole romane z morfijem, kokajinom in jodoformom in kuhajo delikatno kašo podedovalne teorije. Pisateljice pa kar po berglah za njimi! V potu svojega obraza preobračajo talenti in talentovke prej neznane kozolce, se postavljajo na glavo na »Gebärstuhl des Gedankens«.

»Parturiunt montes« —

se krčevito zvijajo, iztegujejo in napenjajo, pa vse nič ne izda; monstrozno dete pride mrtvo na svet, in — jutri je že drugi, pojutrišnjem tretji, četrti tukaj, ki je srečno porodil še kaj bolj — epohalnega!

— »nascitur ridiculus mus!«

Apolon je jezdaril, pravijo, nekdaj iskrega belca! Dandanes mu sedlajo debelo realistično in naturalistično prasico. Toda prikazuje se že reakcija, zdrava reakcija, osedlali bodo zopet belca! Prehod ni daleč! Lepota bo zmagala!«

»Prehod, prehod!« je zapel adjunkt. »Izborno! O, izborno! Prehod, da, res, prehod! Izborno, lepota, lepo —«

»Pa pri nas ni tega!« je ugovarjal gospod Greben po dolgem molku.

»Toliko seveda ne, kakor pri večjih sosedih! Toda gibanje naokolo je vender tako močno, da žene valove tudi do nas! Naši pisatelji —«

»Ho, Jurjevec! Ali . . . slišite?« je zasopel tu gospod Masten. »Jurjevec . . . kaj imate še . . . kaj dobrega?«

»Salame, mrzlo telečjo« —

»No prav! Najprvo, veste . . . porcijo salam! Za jedenkrat . . Krača, vsa čast, je . . . bila prav dobra . . . Saperment hinein! izvrstna . . . mghm!«

»Gospod Masten, ali se vi kaj pečate z našo književnostjo?« ga je vprašal sodnik. »Vi imate tako lep čas!« Navič je bil nekoliko hud, da mu je prestrigel besedo vedno lačni penzijonist.

»Časa imam res . . . mghm . . . Toda takrat se . . . izprehajam ali spim.«

»Torej, kadar se izprehajate, ali nič ne premišljujete naših ražmer, ali nič ne mislite —«

»Bog ne daj, da bi jaz . . . kdaj kaj mislil . . . to škoduje zdravju . . . zdravnik . . . mi je to strogo prepovedal . . ,«

»Haha, vi imate zdravniško spričevalo, ki vas oproščuje mislij! Tako! Haha! Kaj takega pa še ne, gospoda, kaj? No, pa saj je pri nas in drugod tudi mnogo takih, ki tudi brez spričevala in posebnega dovoljenja nič ne mislijo. Potem se torej ne bavite tudi prav nič z literaturo?«

»Z literaturo . . . Čemu? To se . . . pravi, pred leti jedenkrat sem . . . bral tisto povest Jurčičevo . . . tisti roman: »Brhka Viktorija« — ka-li?«

»Morebiti pa »Lepa Vida«, ne?«

»Vida, Vida . . . je že res! No . . . saj je vsejedno . . . Viktorija ali Vida ali Porcijunkula . . . mghm, to sem bral . . . neko zimo, pa sem vselej zaspal . . . in imena sem sproti . . . vse pozabil in tudi . . . nič več natanko ne . . . vem, kaj se je v tistem romanu . . . vsejedno.«

»To je res žalostno!« se mu je rogal sodnik. Toda Masten tega ni čutil, ker debeluhi ne poznajo ironije. »Vobče bi rekel, da naši pisatelji premalo na to gledajo, kaj njih osebe jedo. — Toda zdaj že tudi jaz zabavljam, dočim sem ravno prej hotel protestirati proti tej naši domači razvadi, proti temu domačemu športu, ki je najbolj po ceni.«

Obrnil se je od Mastna in nadaljeval resneje:

»Pri nas namreč vsakdor zabavlja, ne stori pa nič. Prešerne, Gregorčiče, Aškerce, Levstike, Jurčiče, Stritarje, Keršnike in Tavčarje nam vsaki dan po večkrat pregrizejo in prežvečijo, da je kar veselje! Pri nas so stare babuze ženskega in moškega spola. Par tehničnih izrazov,

par tujih besedij, ki vselej imponirajo — in udri po celi vrsti! — Vi, — gospod Iskra!«

Mladi dijak se je zganil, stresel pol tobaka s popirčka, ki ga je bil pripravil za novo cigareto.

»Vi pojdete letos na Dunaj?«

»Pojdem, gospod sodnik!«

»Torej, zapomnite si samo to-le! Ako bodete imeli med svojimi tovariši količkaj ugleda in vpliva, in ako bodete zapazili, da ima, ali da si domišljuje imeti kdo od vaših mladih prijateljev kaj pevske ali pisateljske žile, tedaj mu jo puščajte! Ustavite ga! Počaka naj! Naj se ne briga za nič drugega, kakor za to, da postane svoj čas težak denaren človek! To velja. Od lirike in romanov pri nas nihče ne živi.«

»Od lirike in od romanov, o izborno! — Izborno!« je navdušeno javkal gospod Govedek in se zagledal v nebo, po katerem so bili vzplavali od juga sem beli oblački. »Nihče ne živi! Nikakor ne! In tudi ne bo!«

„Francoski in drugi pisatelji si stavijo palače — Prešeren in Jurčič nista imela nobene vile na Bledu. Slovenski pisatelj ne bo imel nikdar nič, ako ne bo zadel glavnega dobitka pri srečkah. Ali pa naj se da adoptirati od kakega amerikanskega zlatega kralja. Potem bodo ljudje že še govorili in prijateljsko občevali z njim. Dokler pa revež nima denarja, vsaki parvenu več velja od njega. Akcije in kuponi, to so vstopnice v posvetna nebesa! Ako je kdo še tak duševen berač in pritlikavec, njemu se svet klanja, ako ima mož potrebnega drobiža dovolj. Pesete, kopejke, penezi, dvojače — internacijonalno veselje! Gospod Iskra, uvažujte to! Ako ne bodete imeli denarja, ostanete vedno gospod Nič. Glejte tudi, da se bogato oženite! To vas povzdigne, ako bi bili še tak tepec. Le pomislite! V prihodnjem stoletju bodo peli še bolj na glas, kakor zdaj, da

„Lepa je cvanc'gar'ca!"

Z novelami in romani ne bodete izplačevali dote svojim hčeram, ako vam jih Bog da. Bodite pametni, trezni! Za denarjem! In predno ga nimate, molčite! — Zapomnite si te vrstice, katere vam zdaj-le povem:

„Gut oder schlecht! Recht oder Unrecht! Narr!
Was kümmert's dich? Lass' geh'n, wie's geht;
Und zäumten sie beim Schwanze ihren Gaul, —
Friss deine Knackwurst, Sklav', und halt dein Maul!
O Freund! Lass' die Satiren,
Kriech' lieber auf den Vieren
Und lob' die ganze Welt!"

Tako bodete izvrstno izhajali! — Potem pa —«

»Knackwurst«! je vzdihnil Govedek. »O, o izborno! Knackwurst! Da, da, zapomni si, Benjamin, Knackwurst, veš? In pa tisto: »Beim Schwanze! — Beim Schwanze!«

»Potem pa, ko se dokopljete do svojih kupončkov in kopunčkov — â — potem pa začnite in pridno zabavljajte; zabavljajte na vse, drugače vas bodo spoznali za neumnega! Pod kuratelo vas denejo! Ali ste me razumeli, gospod Iskra?«

»Kaj se pa danes tako jeziš?« je podražil major Stojan sodnika. »Žolč se ti bo skujal. Pusti svet; saj si sam prej citiral nekaj jednakega. Ravnaj sam najprvi po svojem receptu!«

»Še malo potrpi; takoj sem pri kraju. Kar sem začel, naj zvršim. Torej, gospod Iskra, summa summarum — glejte, da ugrabite o pravem času kolikor mogoče kopejk! Potem bodete lahko široko hodili; ali pa široko sedeli v kočiji. Saj marsikdo vse leto stopa velikonočno okolo in misli, da je mož, pa je samo možic, češpljev mož! — Zdaj pa, gospoda, da ne bodete sodili po mojih prejšnjih besedah, Bog ve kako da sem zaljubljen v naše nove čase! — Omenil sem šolskih reform.«

»Šolskih reform!« je kimal Govedek. Po njegovih mislih je bilo neogibno potrebno, da se je včasih malo oglasil. »O izborno! — Pardon!«

»Naši »adulescentes iuvenesque« letajo po svetu kakor avtomatični konverzacijski slovarji. Te umetne rastline so prava kazen za grehe našega časa. Le poglejte si takega dečka! Napol slep, ves kriv in krevljast, da je žalost! Spredaj nič, zadaj nič, v glavi —? O, v tej mladi glavi je vse! Cele vrste vladarjev pred Kristusom in po Kristusu defilira vrstoma po možganih. In če reče profesor: »Ganzes Bataillon, kehrt euch!« potem našteje fantek kralje in cesarje od zadaj! »Ein Wunder der Dressur!« Latinščine se uči osem, grščine pa šest let. Ako bi pa prišel res v kako starogrško ali starorimsko restavracijo, stavim kaj, še jedilnega lista bi ne razumel posiljeni učenjaček.«

»Mghm!« se je prestrašil gospod Masten. »Potemtakem . . . glasujem odločno . . . za preosnovo učnega . . . načrta. Ho . . . Jurjevec! Suhe . . . domače klobase ste rekli? Le . . . na mizo z njimi! Pa . . . mghm, dva v trdo kuhana j a j č k a zraven . . . Jurjevec, slišite? Krača in . . . salame in . . . mrzla telečja pečenka . . . vse hvale vredno! Pa jesiha in olja . . . ne pozabite na jajčka!«

»Od lakote bi umrl, in nič bi mu ne pomagala »constructio kata synesin« in »coniugatio periphrastica« in »consecutio temporum«. Kaj me briga, kdaj stoji »ut« s konjunktivom? — Gotovo nisem za odstranitev klasične filologije, — toda metoda za pouk naj bi se preosnovala. Vobče naj bi se ozirali pri vsem bolj na praktično stran. Naš srednješolec vse ve in nič ne zna! Toda — moj okvir je tesen. Zato prehajam na zadnjo točko. Lotimo se ženskega vprašanja.«

»Höchst interessant — e — auf Taille! Verstehe das aus dem ff!« je oznanil baron Lahnberg, vesel, da more tudi on vender že jedenkrat katero blekniti vmes. »E — Frauenemancipation — e —? Viel davon jelesen. Einfach entzückt jewesen. Ja, ja, Jeschlechtslosigkeit — e — ja, ja — e — gletscherhafte Idee! — E? — Ja, ja!«

Spoznal je, da je skrajnji čas nastaviti monokelj.

Medtem je javil Groga, imenovan »gosposka žalost«, majorju ponižno svojo prisotnost in naznanil gospodu s tajinstvenim izrazom malovažno vest, da bo danes večerja za uro pozneje. »Biser svojega stanu« je že lep čas čakal v veži in vlekel na uho »gosposki« pogovor. Razumel pa ni drugega, kakor lukulska naročila gospoda Mastna. Zato se mu je zazdelo, da danes ni vredno prisluškavati, in je stopil na svetlo s svojim sporočilom. Major mu je velel, naj sede k stranski mizi in počaka, ker bo moral z gospodom polkovnikom po neki okvir na Vranovo. Groga je tedaj odprl usta in pazno poslušal gosposke pomenke.

»Od severa in zapada so se pojavile te ideje. Pa tudi tam pred leti ni delala emancipacija takega hrupa. Zdaj je pa tudi že pri nas na dnevnem redu, seveda še v precej nedolžni obliki. Saj nekateri imenujejo emancipirano vsako žensko, ki se posveti sama za-se kaki službi kot blagajničarica, učiteljica, telegrafistinja, poštarica. Nestrpnost moških konkurentov je vzpričo tega umevna. So pa na Angleškem in drugod že tudi ženski žurnalisti, uradniki vsake vrste, profesorji in zdravniki. — Resnica je, da je dandanes mnogo kolikor toliko izobraženih in ob tem revnih deklet iz boljših obiteljij, deklet, ki ne morejo iti »služit«, kakor pravimo. Kdo bi jim mogel v zlo šteti, da se potegujejo za stalne uradniške službe? To je njih pravica, to je njih potreba. — Toda ženska emancipacija je pognala še vse druge kali. Neugodne razmere in famozni severni apostoli jim priporočajo, naj ostajajo same za-se, brez moža, brez zakona. One se nočejo več možiti.«

»Mghm . . . to je pa . . . prav pametno!« je zasopel gospod Masten. »Človeštvo je tako . . . mnogoštevilno, in . . . konkurenca

zategadelj tako neznosna, da . . . bi bilo res . . . prav zelo pametno, ako . . . bi se . . . ljudje ženili in možili . . . le v presledkih . . . vsakih deset . . . ali dvajset let . . . potem pa nič . . . zopet za jeden čas . . . Mghm . . . Potlej bi ne bilo treba . . ., da bi snedel drug . . . drugemu pečenko izpred . . . nosa!«

»Pa pustimo ženske —«

»Ne, ne, nič jih ne pustimo! Le naprej!« je povzel zdaj zopet polkovnik Greben besedo. On je bil namreč hud fizijolog ženske duše . . . »Poznam jih. Živi vragi!« je hitel. »Le jedenkrat bi se bil kmalu zmotil. — Stojan, nikar se ne ženiraj! — Namreč, gospoda moja, naš gospod major je v zvezi s tem-le mojim romančkom. Lajtenanta sva bila na Dunaju in zahajala v hišo bogatega trgovca D. Tam sva bila, ne da bi vedel drug za čustva drugega, udana obožavanju prelepe mlade njegove hčerke Melanije. Eh, Stojan, to so bili časi! Lepo je bilo takrat — dasi nas je ona — no saj bodete takoj slišali. Lepa je pa res bila Melanija! In kapricijozna! Zdaj vesela, zdaj zamišljena, zdaj mirna, zdaj živahna, vedno pa čarobna! Champagner in Eis! Vedno še vidim njene oči, zdaj svetle, jasne, zdaj sanjarsko presenečene, zdaj temne, globoke — zdaj dobrotljive in mile, zdaj zalazne in nevarne. Le potrpite, saj že končam! Častilcev je imela nebrojno. Tudi jaz sem se udal splošnemu malikovanju. Prilično sem ji odkril ljubezen in — mislite si moje veselje! — uslišala me je. No, Melanija »je spolnila vse formalnosti, prisegla večno zvestobo, jo prelomila s spodobno dostojnostjo in govorila vzdihav samogovor o slabosti ženskega srca.« — Ni trajalo dolgo, ko me namreč iznenadi ta-le naš major Stojan, da je on tisti znani »najsrečnejši človek na vsem svetu,« ker je pred kratkim dobil prvi vroči poljub od — Melanije! — Skoro sva si napovedala nepotrebno malo vojsko ali duel, haha! O pravem času pa sva zvedela, da je delila radoljuba mlada dama poljube prav radodarno tudi nekemu bledemu grivatemu slikarju, kadar drugih ni bilo. Zato sva se kmalu zopet sprijaznila midva s Stojanom, še preje kakor zadnjič radi havan! Poslovila sva se od nje za vedno, ker sva se bala, da morda hodi po poljubce še kateri četrti, peti in šesti? Stojan, nič ne kašljaj! — vidite, on mrzi od tega časa vse, kar se je rodilo ženskega! Jaz pa sem se ravnal po navihanem Heineju: »Wenn dich ein Mädchen verrathen hat, liebe flink eine andere!« Početkoma, seveda, sem sklenil, da moram umreti od same žalosti . . . Zakaj mislil sem, da zahteva to moja čast. Čutil sem celo neko čudno slast v svoji nesreči. Toda, hvala Bogu in sveti Katarini — premislil

sem si še na stopnicah! — Imel sem pa potem vsega skupaj devetinštirideset ljubic.« —

»Zakaj pa rajši ne rečeš kar petdeset, da bi bilo bolj okroglo število? ga je zaustavil major.

»Glej ga no, radi jedne same dame nočem postati lažnik. Da, devetinštirideset! Vse, kar je res, gospoda! Po tej nesrečni ljubezni sem postal kaj nevaren človek! — Jedenkrat sem ljubil štiri dekleta hkrati, to se pravi, one so mene ljubile! Nekoč sem jim dal »rendezvous«, vsem ob isti uri, na istem mestu — s peto sem pa šel na izprehod! Haha! Da, z ženskimi je prav prijetno občevati, toda o pravem času se jih moraš odkrižati! — Lahko rečem, da sem ljubil jako mnogovrstno: blondine, brinete, vitke in bujne, vse pa lepe in mlade, sedem An, pet jih je bilo Mici . . . Sicer pa, kdo bo govoril o malenkostih? — Toda, rečem vam, mnogokdo sodi preoptimistično o ženskih, to se pravi, smatra jih prenaivnimi. Narobe, narobe! Zvite so in prekanjene in preračunljive in prav hladnopraktične navzlic svojim ognjevitim očem! Marsikdo, ki jih pozna le iz knjige, misli, da so slepo udane visoko poskakujočim romantičnim sanjarijam. Ne, ne! — In splošno velja, kakor veli Italijan: »La donna è come la castagna; de fuori è bella, dentro magagna.«

V tem žanru je predaval gospod polkovnik Greben o ubogem ženskem spolu, kateremu je bil prizadejal že devetinštirideset bolečin. Dodal je hitro še par dobro osoljenih citatov, kakor: »Chi ha moglie, ha doglie!« — »Lepa žena je raj očem, duši pekel in vice denarnici!« »Oženiti se, to se pravi: podvojiti svoje dolžnosti in razpoloviti svoje pravice!« — »Mlin, uro in žensko je treba vedno kaj popravljati!« — »Bog je ustvaril žensko zato, da bi možu postrigel peroti!« — »Logika in ženska sta večni sovražnici, že zato, ker sta obe ženskega spola!« —

Lahko bi jih bil dodal še cel pehar, kaj pehar, na mernike!

»Ako bi človek« — pravi nekje Stritar — »zbral vse, kar se je že zabavljalo ženskim, in spravil vkup, bi nakopičil grmado knjig, visoko kakor ljubljanski Golovec.«

Gospod polkovnik bi bil brez težav preskrbel vrh omenjenega Golovca še pošten kupček.

Tako negalantno je torej govoril Greben o nežnem spolu. In glej ga! Ne da bi se bil potegnil za obrekovane Evine hčere in jih branil kot rojen kavalir; čujte — še celo pomagal je baron Gundi najprvi neusmiljenemu polkovniku, zavzdignil velik, težak kamen in ga zagnal na nesrečno ženstvo:

»Tudi jaz — e — bi se usmelil — e — tako reči: dentro magagna —e? — Prave ljubezni, auf Taille, ni na svetu. In ni je na svetu ženske — e — katere bi priložnost in sladke besede ne premagale — e — e — e! Zvestoba — e — zvestoba ženskega srca — e! — fi-i-i-i-it!«

Adjunkt Govedek je dospel na vršac svoje ognjevitosti in do pete četrtinke dolenjskega cvička. Naslonil je dolgo glavo nazaj, zrl debelo v zrak in vzdihoval z viharnim občutkom: »Vice denarnici! — Vice! — O, o, o — izborno! Izborno! Denarnici pa kar vice, o — o! — Pardon, gospoda!«

»Fi-i-i-i-it!« je zazvižgal baron znova. »Ženska zvestoba! Fi-i-i-i-it! — E —?«

Zdaj pa se je razvnela prav živahna debata. Najprvo se je oglasil inženir Vojnik, ki je doslej ves čas molčal. Gotovo bi bil drugikrat še bolj odločno in prepričevalno govoril. Ali — ni bilo še dolgo tega, odkar je dobil neko pismo . . . Nato se je opasal tudi Govedek brez pardona »z uma svetlim mečem« in govoril kakor bukve v posebni velekrasni izdaji z zlatim otiskom in dolgo vrsto zadaj naštetih tiskovnih pogreškov. Najhuje pa je zgrabil barona Greben sam, ki cifrastemu gizdalinu ni nikakor privoščil, da bi se ponašal z jednakim prepričanjem, kakor on. Major je godrnjal z najsrditejšim basom In celo nadepolni Benjamin je kričal vmes svoj ozkoprsni: »Contra, contra!« in gnetel s palcem in kazalcem zadnje drobtinice tobaka po izpraznjenem zavitku. Predmet zabavi se je nekoliko zasukal. Na met je prišla »specijaliteta« — kmetiške lepote! Konec vsemu je bil ta, da je razgreti in užaljeni baron Gundi v nagli zadregi zastavil — e — svojo kavalirsko častno besedo . . . da pojde v teku — e — štirinajstih dnij vasovat k dekletu, katero koli mu imenujejo, in da — e — ne odjenja prej, predno ne dobi svojega poljuba od nje . . . E!

To velikodušno ponudbo so vzprejeli vsi z burnim odobravanjem. Iskra je živahno ploskal z rokami.

»Samo glejte, da vas vaški fantje ne dobe!« je svaril major Stojan; vender je bil vesel, da se je ujel baron v tako neprijetno past. »Naši ljudje ne razumejo nobene šale!«

»E — vzamem revolver s sabo, seve — e — revolver!«

»Vi ste pa vender preveč hudi! Kdo bi si bil mislil! No, bravo! Toda — hm, slovenski fantje se v jezi presneto malo brigajo za smodnik.«

— Plotanova Ančka je slula kot najlepše kmetiško dekle v vranovski okolici. Njo so priporočili Lahnbergu za njegov poskus. In

navdušeni adjunkt Govedek se je veselo ponudil, da bo spremljal barona na romantičnem potu. »Seveda«, je dostavil previdno pozneje, ko je barometer njegovega navdušenja naglo padal, »toliko časa grem z gospodom, dokler se nevarnosti ne prično. — Pardon!«

Jedini, ki se za to črno zaroto proti časti kmetiških krasotic ni zmenil, je bil gospod Masten, mučenik svojih vkusnih papil.

Vse delovanje svojega življenja, vse pojme, razsodke in sklepe je posvetil premišljenemu uživanju zavratno umorjenega in mojstersko ocvrtega gorenjskega petelinčka. Le trenotkoma ga je zavedel kup dišečega peteršiljčka in bogato asortirana zaloga salate, da je odmaknil pogled od cvrtja. Oj, ta petelinček, ki je moral žrtvovati svoje mlado življenje ne za drago očetnjavo, ne za milo domovino, ampak za požrešno snedo, ta petelinček je vreden malega »parte«. Nič več ne bo pozdravljal avrore s svojim tenkim sopranom, ki je že začel mutirati in vzbujal na vse zgodaj najlepše nade! Neusmiljena roka je ravnala z brušenim nožem tako, da je morala slediti iz tega ravnanja smrt . . . Obupno mutiran »kikeriki«, njegova zadnja beseda, je bila — preteča, glasna obtožba proti gospodu Mastnu: »Kri za kri!« In na ta žalostni način je moral umreti ubogi petelinček jedenkrat za vselej — zakaj dandanes ni preseljevanje duš nič več v modi — moral umreti tožnega srca v cvetu mladosti, ne da bi bil dosegel popolno petelinjo krepost, in ne da bi bil zvedel, kaj je kurja ljubezen, kaj kurja sreča . . .

Ohranimo mu trajen spomin!

Niti z besedico se ni mešal srečni Masten v burni razgovor, temveč lepo tiho grizel in požiral in vmes praznil kozarček za kozarčkom.

»Saperment hinein!« si je mislil zdaj pa zdaj tako polahko sam za-se, »to vino, to vino! — Plemenito!« In nalil si je zopet in zopet kupico, jo pridvignil in slastno studiral cekinasto prozornost, jo nastavil, zavrtel v sladkem blaženstvu tope oči, zamižal in dal naglo tovarišem tovariša.

Kakor neprijeten grom so mu zadonele na uho besede majorja Stojana, ki ga je vprašal: »Kako pa ti sodiš ženske in ljubezen? Strela, gani se! Petelin ti ne bo odletel, saj so mu izpustili kri. No, Hm?«

Masten se je obrisal s servijeto in se odpovedal začasno mesnemu poželenju, posvetnemu veselju in ocvrtemu petelinčku. In rekel je krilate besede in jih je izgovoril v obrokih nekako tako-le:

»Ljubezen je neumnost . . . Od ljubezni še ni bil nihče sit . . . Narobe . . . zaljubljeni človek slabo prebavlja . . . Neumnost, kakor

. . . pravim, sama neumnost . . . húmghm! Prigodilo se . . . je že večkrat, da . . . so zaljubljena . . . mghm . . . zaljubljena dekleta potresla . . . sol namesto v juho . . . po kompotu . . . Húmghm! To je . . . žalostno, da ljubezen . . . človeka tako zmeša! S . . . tega stališča moram . . . ljubezen ostro obsoditi . . . in jo zaznamovati kot kužno bedarstvo, ki . . . mghm . . . je že mnogo zdravih . . . želodcev in ljudij . . . končalo na vekomaj. In . . . od ljubezni se nihče ne zredi.«

»Ali nisi bil nikdar zaljubljen, Masten, hm?« je vprašal zopet major Stojan. Družba okolo mize je začela postajati zopet harmonična in vesela ob stroških debelega mnogojedca.

»Samo jedenkrat sem se . . . zaljubil, pa . . . mi ni nič škodovalo. Dobro . . . vem, da je življenje . . . moža odvisno . . . od kuhinjske . . . mghm . . . umetnosti njegove žene . . . Ljubil sem vdovo . . . izvrstno kuharico . . . pa sva se pozneje razdružila radi . . . pokvarjenega zosa.«

Iz Mastna so tačas govorili napol učlovečena svinjska krača, salame, klobase, telečja pečenka, jajčki in petelinček v lepi slogi. In zopet je posvetil vso pozornost ocvrti kuretini.

Kmalu potem so Jurjevčevi gostje plačali in odšli. Gospod Masten si je vzel tri zobotrebce s sabo. Pečenega golobčka, katerega mu je ponudil prijazni krčmar, je odklonil, rekoč, da si ne sme pokvariti teka — pred večerjo.

Inženir Vojnik je spremil majorja do križpota, kjer se je cepila kratka kolovozna pot proti gradu. Potem je stopal počasi proti Vranovemu. Pred mestecem je krenil po poljski stezi proti Savi.

Zlatorjavo so se svetile dobrave in zelenice po visokih planinah, rahlordeč odsev se je laskal sivim skalam, s pičlim zelenjem obrobljenim pečinam. V finih črtah so se ločile daljnje orjaške kamenite stene Karavank in Julijskih planin od tenkih meglic. Oblit od večernega svita, je stal ponosni Triglav s svojimi sneženimi sreni v tihem veličastvu . . .

Vrnivši se s službenega pota, je bil dobil Vojnik pred nekaterimi dnevi Stankino pismo. Bilo je le nekoliko vrstic; razburjen je bral do konca.

Sklonil se je, omahnil in počasi sedel na stol. List mu je padel iz rok. Pobral ga je zopet. Prebral ga je še jedenkrat. Te neusmiljene vrste se niso hotele premeniti!

»Saj Vam pa tega prav nič ne zameri, ker je denar tudi lepa reč . . . Vender pa iz vsega srca želi, da bi Vas ne bilo nič več sem na Javorice k nam . . . Za Vami se ne bo nihče jokal!« —

Zopet je izpustil nesrečni list na tla.

Kakor težak, mrzel, železen okov mu je leglo okolo srca. Čutil se je v nejasni zavesti, omamljenega, otrplega. Prijel se je za glavo.

»Ali je to mogoče! — Milena! Moja Milena! — Ti tako? —«

Potem ga je prevzela vroča jeza, strah, groza, da se njegovo dosedaj tako neveselo življenje po kratkih trenotkih svetlobe že zopet zagrinja v temo, da se komaj sezidano poslopje njegovih iluzij maje . . . podira . . . ruši . . .

Kako brezsrčno, neusmiljeno, poniževalno je bilo vse to!

»Niti sama mi ni hotela pisati! — Odtod torej njena mrzlost v zadnjem času! — In jaz nisem videl, nisem slutil, nisem —«

Sovraštvo in preziranje se mu vzbudi, in z njima je bojevala ljubezen ljut boj. Naposled se je polastil njegove duše čuden mir . . . Vojnik je začel skrbno urejevati stvari, raztresene na vse strani po pisalni mizi.

Pozno v noč je sedel doma in pisal dolgo pismo. Ko je je dovršil, je hlastno bral, kar je napisal. Toda še ni prišel do srede, ko je segel po Stankinem listu in ga zopet prečital. Na ustnicah se mu je pojavil kratek, onemogel poskus slabega nasmeha — in Vojnik je vzel svoje pismo in je raztrgal jezno na drobne kosce . . .

»Čemu še pisati? — Za ljubezen beračiti? — »Za Vami se ne bo nihče jokal!« To je jasno dovolj! — Čemu se pogajati za srce?«

— Izbrano-uljudno in hladno-ponosno je občeval odslej z Mileno. Kar tako najedenkrat ni mogel izostati.

Ona si čudnega vedenja Vojnikovega ni mogla razložiti. Kako vse drugače je bilo prej pri lawn-tennisu! Dočim sta bila govorila doslej z očmi oni sladki internacijonalni jezik zaljubljencev, jezik, ki nima nobene slovnice, nobenih pravil in nikakeršnih izjem, jezik, katerega ne uči in ne pretvarja nobeden filolog, in ga mladi ljudje vender umejo tako izvrstno — dočim sta se torej prej tako blaženo pogovarjala s srečnimi pogledi, se jih je zdaj inženir ogibal in sukal svoj »racket« tako pazno in previdno, kakor da hoče postati prvi »champion« te igre še pred božičem. Vender se glas ljubezni ne da goljufati! Kadar sta si stala nasproti, sta pozabili te čudni njiju srci popolnoma fizijološko predpisano, normalno število udarcev v minuti in sta utripali, se krčili in zastajali tako trmasto, da sta se Milena in Ivan oba jezila — na tihem . . . Ako je stal on proti jugu, je obrnila ona brž »v gorenjsko se skalnato stran«! In ako je ona gledala proti vzhodu, se je postavil on, ako je le mogel, proti zahodu!

Ah, in vender sta se ljubila in se ljubila tako neznansko, da sama nista vedela, kako se pravzaprav šele ljubita iz vsega srca, iz vse svoje duše!

Saj je hotela Milena početkoma svoj dekliški ponos nekoliko zatreti in vprašati Ivana, zakaj ji ni odgovoril na zadnji listek, zakaj ga ni bilo takrat k parku, zakaj se kuja? Toda on je delal take temne obraze, da si je vselej zopet premislila, predno je zvršila svoj sklep. Ponos zoper ponos!

Baron Gundi pa je imel zadnje čase svoje zlate urice! Dan za dnevom je bil intimnejši, predrznejši in silnejši! Njegov vsakdanji bouquet je dosegel spoštljive dimenzije, in gorečerdečih rož je bilo čedalje več v njem . . . In ako si je vzela Milena iz šopa jedno, jo povonjala in obdržala, ga je bil sam »Hochjenuss!« S takim malim koketiranjem je hotela nekoliko kaznovati Vojnika, da mora radi njegove »neodpustne trme« tolikrat milo jokati — na skrivnem . . . »Svojeglavnež« se je seveda delal, kakor da se ga vse to prav nič ne prime — narobe, še celo hvalil je galantnost gospoda barona na glas! V resnici pa ga je »neoprostno početje« Milenino vroče skelelo . . . Da je ona taka »brezsrčna koketa«, tega si ne bi bil nikdar mislil o svoji ponosni in tako malo pristopni ljubici, ki je znala tako otroškonedolžno gledati . . . Baron Lahnberg je postal zvest trabant Milenin in gledal za lepim dekletom bolj pohlepno, »kakor Berolin po Trstu.«

Teti Emiliji je bilo vse to prav pogodi. »Počasi se bo črez ušesa zaljubila v barona, katerega se je početkoma tako zelo branila. Milena je pač, kakor vsaka druga mlada devojka.« Gospa pl. Jeličeva je bila zadovoljna. Tudi guvernanta se je skrivaj veselila. Toda ona je gledala in videla ostreje.

— Zamišljen se je bližal Vojnik robu visoke terase nad Savo. Globoko doli je šumelo in pelo vodovje zapeljivo sladko pesem . . . Ljubko se lovi in poigrava val z valom, se zaziblje in zopet zažene, zablisne, trepeče in se razlije, pogrezne, gine, ni ga več . . . Sijajen blesk se trese v nemirnih valovih. Tam pri mostu plešejo žarki zahajajočega solnca večerni ples, kopajoč se v hladnih vodah. V širnih krogih, mirno in ponosno se vije Sava mimo prostranih, polagoma se vzdigajočih pašnikov in trat, mimo ravnih poljan s strogo zarezanimi podolgastimi pravokotnimi njivami, se skrije za čas v senco temnega gozda in hiti zopet dalje mimo skal in skalic in otokov sredi struge. Jasnomodro se svetijo njene vode in ženo srebrnobele pene proti lahnordečemu pesku ob bregu. Toda tu doli pod teraso v po-

noru so temne in tajne! Omamljivo šume in vabijo in pojo zavedljivo, sladkožalno pesem . . .

Tja doli je gledal inženir. — Prazno se mu je zdelo vse; premrla, okorela otrplost brez tolažbe mu je objela dušo. To je bil neznosni, razjedajoči, strašni čut, čut notranje praznote, praznote v srcu, okolo njega, povsodi . . . Vse, kar mu je bilo dragega in ljubega, vsi sklepi, vsi načrti, vse je izginilo z njo, vse je izgubilo smisel in vrednost. Vse mrtvo . . . Solnčnojasna preteklost minolih krasnih dnij upa in ljubezni — mrtva! Vse nade, vsa bodočnost — mrtva! Milena — mrtva! On sam — mrtev!

Od juga sem je potegnil veter in zašumljal po usehlih listih turščičnih na bližnji njivi. Trudno so se zibala nje peresa in delala trd, oster, suh, lesen, režeč šum, trudno se je zibala ajda na živordečih stebelcih . . .

Inženirju je zablisnila strašna misel.

Ali — zopet se je spomnil njenih prisrčnih besedij, njenega nedolžnega smeha, njenih očij . . . njenih zaupnih, čistih očij, njenih vročih poljubov; videl zopet Mileno slonečo in ihtečo mu ob prsih, videl sijajne solze, čutil mehki objem in pritisk dveh nežnih rok, ves dih njenega čarobnega bitja . . . Pretekli dnevi so se mu zdeli kakor nekaj jasnega, toplega, duhtečega, mladostnega, milega, nekaj, kar je zbežalo za večno daleč, daleč strani! In ko je tako stal na terasi, mu je zasijal kakor iz lahne meglice nje ljubljeni obrazek; počasi so se dvignili krasni, temni osemci in odkrili lepoto očesa, in zazvenel je glas, dobro znani, sladki glas . . . In zdaj? Ali je to res vse izgubljeno?

Viharen piš je potegnil skozi vrhove dreves. Na otemnelem nebu so se prikazali oblaki v nerodnih kepah in se počasi zalili.

Tam doli pa je pelo savsko vodovje prečudno mehko pesem. In prosili so valovi in vabili in obljubovali hladno, mirno naročje in sladak počitek , . .

Inženir je stopil na rob strmega prepada.

Streslo ga je.

Čudno, tuje, temno, divje čustvo ga je omamljalo. V glavi se mu je vrtelo. Kakor oster strup so mu tekli grenki spomini po žilah.

In tam doli je pevalo v vodah, vzdihovalo in jokalo in ihtelo . . .

»Za Vami se ne bo nihče jokal!« —

Inženirja je izpreletel mraz.

»Ne stori tega!« je velel notranji glas. »Drugi se ti bodo smejali, ona pa bo ponosna, da je radi njenih lepih očij nekdo —« . . . »Le hitro!« je svetoval drugi glas. »Našel boš mir tukaj doli. Ona te je

ljubila! Vsaj početkoma, ako zdaj ne več! Bila je angelj! Dobro! In zdaj? — In ako je svet, ako je človek s človekom tak, ali je vredno, da živiš in delaš za-se in za druge. Le pogum!«

In zdolaj je vabilo iz voda in tožilo in koprnelo in plulo na tihih krilih večerne sape daleč, daleč . . . Solnce je zašlo.

»Za Vami se ne bo — —«

Vojnik je sklenil roke. Tako je stal še nekaj časa omočen ob breznu. Vse po njem je vrelo. Srepo so zrle njegove oči v pogubni prepad. Naredil je dva koraka nazaj . . . v naskok proti prepadu . . . Tačas so zapeli zvonovi vranovske cerkve: »Ave Maria!«

In peli so milo, ubrano, mogočno, in hrepeneli so krepki glasovi proti višavam in lili po zrakovih sveto tolažbo.

Vojnik je obstal.

Tudi od bližnjih cerkvic se je oglasil mnog pohleven zvonček in ni hotel zaostati za večjimi tovariši. In poslušal je log in dol in gora verno brona glas.

Tu je slišal Vojnik rahel šum za seboj. Okrenil se je.

Tam v travi je klečala »divja Mina« na kolenih. V rokah je imela molek, pred sabo pa je bila razvrstila po rosnih bilkah celo število Marijinih podobic. Večerni vetrc se je igral z rdečim trakom njenega širokega slamnika in z gostimi, plavimi, nespletenimi lasmi, zašumel po vencu, po belih in rdečih suhih rožah okolo njenega golega vratu. Poleg nje je ležala močna gorjača.

Klečala je nepremično na tleh.

»Divja Mina« je naredila križ in molila. Molila je na glas. Z nepopisno zaupnim pogledom je gledala Marijine podobice, in glas ji je bil tako rahel, tako krotek, tako pobožen, tako prisrčen:

»O prečista devica Marija, usmili se vseh trpečih duš, utrdi malosrčne, potolaži žalostne in pomagaj vsem, ki te prosijo pomoči! Prosi Jezusa, svojega sina, da odvrne svojo jezo od nas, o dobrotljiva, o milostljiva, o usmiljena devica, zdaj in ob smrtni uri in vekomaj! Amen.«

Še so peli zvonovi po gorskih farah . . .

Z genljivo nežnostjo in skrbjo je prestavila »divja Mina« sveto podobico v travi in začela z vernim glasom:

»Angelj Gospodov je oznanil Mariji — — —«

Vojnika je pretreslo z neznano silo . . .

(Dalje prihodnjič.)

Znameniti Slovenci.

Spisuje **Fridolin Kavčič.**

35. Gospodje Grimšiči.[1])

rimšiči so bili kranjski plemiči slovenske korenine. Že l. 1245. se omenja Aleksander »der antere Grimschitz Landeshauptmann von Krain.« Imeli so mnoga posestva na Kranjskem ter bili v sorodu z odličnimi plemenitimi rodbinami. L. 1464. je bil Bolfenk Žiga Grimšič za turške vojne general v armadi Friderika III. Cesar Leopold I. je povzdignil brata Jurja Karola in Jurja Adama dne 1. vinotoka l. 1701. v baronski stan. L. 1790. se omenja baron Ivan Nepomuk Grimšič kot c. kr. okrožni komisar. Tega Ivana sinova sta bila Friderik baron Grimšič, porojen dne 24. ržen. cveta l. 1796., dvorni svetnik in okrožni predstojnik v Istri, in Ivan baron Grimšič, c. kr. svetnik deželnega namestništva v Ljubljani. S tema bratoma je rod baronov Grimšičev izmrl.

36. Dr. Anton Kastelic,[2])

porojen v Zagorju ob Savi, je bil okolo l. 1769. praktični zdravnik v Ljubljani. Spisal je: 1.) De praecipuis medicamentis ex metallis et semimetallis. Wien. 1770. 8⁰. 2.) Prüfung und Gebrauch des warmen Bades Toeplitz in Unterkrain. Wien bei Kurzböck 1777; 4. maj. in duas columnas latina et germanica linguis correspondentibus divisum. 3.) Badeordnung zu Töplitz in Unterkrain. Layb. 1776 v fol. 4) Salicariae vis febrifuga analoga vi corticis Peruani, quam expertus est. Lab. typ. Egerianis 1792. 8⁰.

37. Jožef Zelenič,[3])

redovnik očetov Jezuvitov, je spisal: Fortuna Austriaca coelo artifice fabricata. Graecii 1687. 8⁰.

38. Gašpar Bobek,[4])

kranjski Slovenec, je bil prošt ljubljanske stolice ter okolo l. 1634. škof pedenski. Pedena je bila majhna isterska škofija v obsegu treh štirjaških milj; ustanovil jo je Konstantin Veliki l. 322. (Valvasor

[1]) Die Freiherren von Grimschitz, von P. v Radics. Wien 1871.

[2]) P. Marc. Bibl. Carnioliae.

[3]) Stoeger Scriptores.

[4]) Dimitz, Geschichte Krains.

VIII. 678.). Po zanesljivejših poročilih je bila ustanovljena ta škofija l. 524.; takrat je bil škof pedenski sveti Nicefor. Cesar Jožef II. je pedensko škofijo razpustil. Sprva je spadala h goriški, pozneje pa k tržaški škofiji.

39. Ulrik Glančnik,[1])

sin strojarja Glančnika, ki se je naselil z ženo iz koroške Ziljske doline v Hallu na Tirolskem. Ulrik je bil porojen l. 1661. Sprva se je uril v slikanju pri Deutenhoferju, zatem pa je šel v Benetke, kjer sta mu bila učitelja Frisch in J. Loth. Pozneje je prepotoval Italijo, Švico in Bavarsko in se nastanil v Bolcanu. Glančnika štejejo Tirolci med svoje najslavnejše slikarje; bil je sloveč slikar oltarnih in zgodovinskih slik ter izvrsten portretist. Njega najznamenitejše slike so: 1.) Legenda o ranah svetega Frančiška Asiškega, slika glavnega oltarja frančiškanske cerkve v Bolcanu. 2.) Sveti trije kralji, v župni cerkvi bolcanski. 3.) Sveta Katarina, v isti cerkvi. 4.) Kristus na križu, v cerkvi v Azwangu. 5.) Bogorodica, v Marijini kapelici v zgornjem Bolcanu. 6.) Sveta Ana in sveti Joahim, v bolniški cerkvi v Innsbrucku. 7.) Sveti Anton Paduvanski v Rorschachu v Švici. 8.) Jezus nasiti 5000 ljudij, v svetovalnici v Bolcanu. 9.) Ženitba kanaanska, v Bolcanu. 10.) Sveti Vincencij, v nekdanji dominikanski cerkvi v Bolcanu.

Glančnik je ostavil tudi mnogo zgodovinskih slik in izvrstnih portretov, ki so v lasti zasebnikov. Umrl je v 61. letu svoje dobe, zapustivši petero otrok. Sinova Jožef Anton in Janez Ulrik sta se tudi posvetila slikarstvu. Janez se je naselil v Borgo di Valsugana ter je svoje ime ponemčil v Landschneck, najbrže zato, ker so Tirolci njega ime Glančnik slično izgovarjali.

40. Dr. Marko pl. Plenčič,[2])

porojen 28. mal. travna l. 1705. v Solkanu pri Gorici, se je šolal v Gorici; odtod je šel na dunajsko vseučilišče, kjer se je bavil z modroslovjem in zdravilstvom. Z Dunaja je šel v Paduvo in se posvetil zdravilstvu. V Paduvi mu je bil učitelj slavni lački zdravnik Morgagni, ki mu je bil jako naklonjen; tu je postal doktor zdravilstva in se kmalu zatem povrnil na Dunaj. A tu mu zabranijo izvrševanje zdravniške prakse, češ, da ni promoviran na avstrijskem vseučilišču. Še enkrat se torej podvrže strogim izpitom. Sedaj šele je smel zdraviti bolnike in predavati na dunajski medicinski fakulti, h katere najboljšim učiteljem ga

[1]) Tirolisches Künstlerlexicon. Innsbruck 1830. Fel. Rausch.

[2]) Hirsch: Biogr. Lexikon der hervorr. Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien, Leipzig 1887.

prišteva Hirsch. Plenčič je na zdravilstvenem polju tudi s peresom marljivo deloval, in zaradi njegovih znamenitih strokovnih razprav ga je povzdignila cesarica Marija Terezija l. 1770. v plemeniti stan. Marko tudi v tujini ni pozabil ožje domovine; povzročil je namreč, da je ustanovila vojvodinja savojska, porojena kneginja Lichtensteinska, 14 ustanov za gojence goriške bogoslovnice. Za to dobroto, domovini naklonjeno, so mu goriški stanovi podelili »Die Herr- und Landmannschaft«. Plenčič je umrl na Dunaju 25. listopada l. 1786.

Objavil je sledeča dela:

1.) »Opera medico-physica in IV tractatus digesta« (Viennae 1762. Trattner. 8°.). Prvi del razpravlja o nalezljivosti, drugi o osepnicah, tretji o škrlatici, četrti o potresih. To knjigo je poklonil cesarici Mariji Tereziji.

2.) »Diss. phys. oeconomica, s. nova ratio frumenta aliaque legumina quam plurimis annis integra salvaque conservandi.« (Viennae 1780. 8°.).

3.) »Tractatus de Scarlatina olim cum aliis eiusdem operibus, nunc vero separatim et ab auctore ipso novis observationibus auctus.« (Viennae 1762. Trattner. 8°.).

To delo je ponemčil J. P. G. Pflug ter izdal l. 1779. v Kopenhagnu z naslovom: »Abhandlung vom Scharlachfieber«. [1])

41. Dr. Jožef pl. Plenčič, [2])

Markov sin, je bil porojen na Dunaju l. 1751. in promoviran na ondotnem vseučilišču 15. grudna l. 1773. za doktorja zdravilstva. L. 1778. je bil mladi izvrstni zdravnik imenovan za profesorja medicine na praškem vseučilišču. Predaval je tudi v bolniščnici usmiljenih bratov in na druzih zavodih o praktičnem zdravilstvu.

Umrl je v 33. letu dobe svoje, ker si je pri izvrševanju neke operacije kri zastrupil. Neki vrstnik in učenec Plenčičev piše o njem: »Als Arzt genoss Plenčič einen ausgezeichneten Ruf, er war ein würdiger Schüler Stolls, ein Verehrer und Nacheiferer desselben, gleich

[1]) Vortreffliche Arbeiten über das bis dahin nur wenig bekannte, von den Aerzten zumeist als Masernkrankheit konfundirte Scharlachfieber haben Johann Storch (Pelargus) und Marcus Anton von Plenciz, 1705—1786 Professor in Wien, veröffentlicht. Plenciz war einer der ersten, der die Vermuthung aussprach, dass die kontagiösen Krankheitsfälle organischer Natur seien. (Geschichte der medicinischen Wissenschaften in Deutschland. Von Dr. August Hirsch. München und Leipzig. 1893.)

[2]) Hirsch: Biogr. Lexikon der hervorr. Aerzte aller Zeiten und Völker. Wien, Leipzig 1887.

fern von medicinischen und politischen Vorurtheilen, ein Mann ebenso rechtschaffen wie dienstfertig und geschickt.«

Že kot asistent slavnega zdravnika dr. de Haena na Dunaju je spisal: 1.) Observationum medicarum decas I. (Viennae 1778. 8°.). Kot vseučiliški profesor v Pragi je objavil: 2.) Acta ad observata medica. (Pragae 1780. Schönfeld. 8°.). To delo je l. 1794. ponemčil dr. V. Dienel in objavil v Pragi z naslovom: »Medicinische Beobachtungen«.

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal **Ferd. Seidl.**

(Dalje.)

Omenili smo, katere izpremembe povzroča pogrezanje in premikanje zemeljskih grud: trajne preobrazbe zemeljskega površja in pa kratek čas trajajoče potresno valovanje trdnih tal ter njega učinke na bivališča človeška in na človeka samega. Motriti imamo sedaj, kako si v teku časa slede potresi.

Kjer so tako udomačeni, kakor v naših planinskih in kraških deželah, tam se prav po gostem pojavljajo. Samo v Ljubljani n. pr. jih je skrbni opazovalec prirodnih pojavov, K. Dežman, v 28 letih zabeležil 59. Večinoma so slabotni vztrepeti, redkokedaj so toliko krepki, da prevržejo nekaj dimnikov; mnogo redkejši so siloviti, katastrofni potresi. Vender so se samo v letih 1865.—1895. v dolgem pasu Alp in Dinarskih planin od Genove do Črne gore primerili štirje in sicer:

1. Leta 1870. klanski potres, tako imenovan, ker je najgrozovitejše zadel Klano, vas med kranjskim Snežnikom in Reko. Razdejal je vseh 140 hiš in poškodoval sosednje vasi. Ob najhujšem sunku dne 1. marcija ob 8. uri 57 min. se je od ondod potresla zemlja tja do Dubrovnika, Urbina, Benetek, kranjska dežela in velik del Hrvaške. Še 10. majnika so nekateri sunki dosegli Ljubljano, Trst in Reko, in slabejši so se še leta 1871. ponavljali.

2. Leta 1873. belunski potres. Primorske dežele ob Adriji je že dne 12. marcija močno pretreslo, dne 29 junija pa je od Beluna prišel potres, ki se je dal zasledovati na severno stran do Augsburga

in Bonna, na vzhodno do Karlovca, Krapine in Celja, na južno do Umbrije, na zapadno do Rima, Genove, to je 120 milj od vzhoda proti zapadu in 68 milj od severa proti jugu. V Belunu je od 508 hiš 8 porušilo, 110 toliko poškodovalo, da so jih morali do tal podreti, 139 jih je zelo trpelo, pa so se dale še popraviti, vse druge so bile le malo prizadete. Še hujše pa je pokončevalo okolico nekako v obsegu elipse, 40 *km* dolge in 30 *km* široke. Belunski potres je bil — vsaj do letos — v Evropi najobsežnejši tega stoletja.[1]) Še celo leto so se povračali sunki.

3. Leta 1880. zagrebški potres. Prvi sunek 9. novembra ob 7. uri in 34 m. zjutraj se je razširil jako daleč na okrog do Prosnice na Moravskem in Budejevic na Češkem, do Trbiža in celo do Bolcana, preko Gorenje Italije in vse Dalmacije, do Banjaluke, Zemona in Szegedina. Vse potresišče je obsegalo 6000 štirjaških milj. Grozovito je poškodovalo zidane zgradbe po Zagrebu in okolici na elipsnem prostoru, katerega dolga os je segala od jugozapada proti severovzhodu in merila 6 milj, mala os pa je imela nad 3 milje. Sploh pa je hudo poškodovalo hiše po 13 milj dolgem in 11 milj širokem okraju. Sledilo je še nekaj prav krepkih potresov in mnogo lahkih. Do 21. dne meseca januvarija l. 1882. so jih sploh našteli 200 brez prav malih vztrepetov, in še nekaj let potem se zemlja ni pomirila.

4. Ljubljanski potres na veliko nedeljo letos. Lahkemu zazibku ob 11. uri in 12 minut zvečer sta sledila črez 4 minute zapored dva silovita, katastrofna sunka ter trajala 15 sekund. Tisto noč je bilo še nad 20 potresov, jeden prav močan, drugi srednji in slabejši, in še konec majnika so se, dasi redkeje, ponavljali. Najhuje je prizadeta Ljubljana, kjer bo treba 10% hiš do tal podreti, in skoro nobena ni nepoškodovana. Pa tudi okolica in ljubljanska kotlina tja do Loke, Kranja in Kamnika je trpela. Poškodovano ozemlje pa se nadaljuje na vzhod preko Zagorja in Celja. Vse potresišče menda ni dosti

[1]) Mnogo hujša katastrofa je zadela otok Kios. Dne 3. aprila l. 1881. je privršel prvi sunek tako iznenada in s toliko silo, da je bilo mesto v malo sekundah groblje, in da se je ubilo takoj na stotine ljudij. Oni, ki so ostali živi, niso več mogli iz višjih nadstropij po stopnicah doli priti. Oni, ki so se rešili iz hiš in tesnih ulic, so komaj prišli na trge, ko je že drugi sunek dovršil pokončevanje. Po solnčnem zahodu so se sunki zopet ponavljali. Še hujše je bilo drugod po otoku. Od 70.000 otočanov jih je 4200 ubilo, 10 000 ranilo; 14.000 hiš je porušilo. — Do kolike sile so se tektonska gibanja v okolišu sredozemskega morja popenjala, nam kažejo še ti-le rezki vzgledi: potres lizbonski, ki je neki uničil 30000—60000 ljudij; grozni sunki v Kalabriji, ki so po 10000 do 30000 ljudij pokončali; grozni potresi, ki so pustošili Ahajo in Fokido od l. 1870. dalje $3^1/_2$ leta; potres, ki je l. 536. v Siriji in Mali Aziji zahteval 120000 žrtev.

manjše, nego je bilo zagrebško. Še na Češkem se je zazibala zemlja, in celo v Potsdamu pri Berolinu je vztrepetal občutni potresomer.

Ti in mnogi drugi vzgledi kažejo, da se ob močnih tektonskih potresih ne sproži le en sam sunek, ampak da jih navadno sledi več, celo prav mnogo. Pred poglavitnim stresom se navadno oglasi pičlo število lahkih sunkov; ljudje niti ne pazijo na-nje. Na to udari jedno samo ali majhno število besnih katastrofnih valovanj, ki nekaj sekund grozovito gonobijo; potem pa sledi večinoma mnogo manjših sunkov, in ti se včasih povračajo po cele tedne, mesece in celo leta. — To je naravno. Le malokdaj se dogodi pogibeln potres; saj težnost neprenehoma skuša uravnati enakotežje med zemeljskimi grudami, zatorej se le redkokedaj pripeti, da se neenakotežje izdatno nabere in končno sproži silovit potres. Kedar pa se vender težnja po premestitvi dolgo časa nabira v kosu zemeljskega svoda, tedaj se pripeti katastrofa, ko napetost premaga upor; pregibek se zvrši z vso nabrano silo. Ali umljivo je, da prvi silni pokret vobče ne more takoj napraviti trdnega novega ravnotežja; to dosežejo šele drugi, četudi slabejši pregibki in potresi. Mnogo vzgledov bi lahko navedli, ki izpričujejo, da to pravilo velja. Ali, žal, tudi izjeme so in sicer ne prav redke. V Klani n. pr. se je že precej stresov oglasilo, predno se je dne 1. marcija sprožil poglavitni, pogibelni, kateremu so sledili skoro dan za dnevom slabi sunki; prav močna pa sta se ponovila dne 10. in zopet 11. meseca majnika. V Reki se je 10. majnika zaslišalo votlo bučanje in drdranje. V fizikalnem zavodu, »ki je zidan kot trdnjava,« se je vzdignil zid, ki stoji bliže Klani, potem zopet znižal; medtem pa se je že nasprotni jednako dvigal in potem znižal. V gozdih pa so močno zavihrala drevesa. Upajmo, da Ljubljana ne bo novo prizorišče izjeme, marveč da vznemirjena tla kmalu dobe zopet prejšnjo stalnost po pravilu, ki je obveljalo ob sto in sto katastrofnih potresih drugod po širnem svetu.

Jako smo se čudili, da se je v grozni velikonedeljski noči dogodil potres tudi na Turškem okoli Drinopolja, in kmalu nam je brzojav prinesel tudi vest o potresu v Belgiji; skoro mesec potem, dne 18. majnika pa se je močno potresla Toskana v Italiji, in 24. dne majnika je oživelo vulkansko delo na Vezuvu. Vmes pa so v Reki in Pulju začutili podzemeljskega demona. To ni prvikrat, da potresni okraji tako vplivajo drug na drugega, zatorej pač ni slučajno. Čudno zvezo si tudi lahko tolmačimo s pomočjo svoje dobro utemeljene razlage o bistvu tektonskih pojavov.

Po širnem okolišu Sredozemskega morja so potresi tako navadna prikazen, da moramo reči: vedno se tod ali drugod kateri pripravlja.

Ako se je pa kjerkoli gruda razkosanega zemeljskega svoda izdatno pregenila in povzročila silen, obsežen potres, tedaj nje valovi na precejšnjo daljavo podražijo in povekšajo neenakotežje, ki je bilo že preje med grudami, in sproži se daleč kje potres ali takoj, ali pa priprave zanj preje dozore, kakor bi sicer, če ne bi bile pospešene od drugod. Tako je menda ljubljanski potres, ki je čutno zazibal vso gornjo Italijo, podnetil napone med grudami ob Apeninih, in to je gorovje, ki je prav tako odkrhnjeno na strani proti Tirenskemu morju, kakor Alpe proti Adriji in Lombardiji. Potres, ki se je po Toskanskem že pripravljal, se je sprožil zategadelj tem preje. Odtod se je vznemirilo enakotežje še dalje proti jugu tja do vulkanskega obrežja italskega ob robu pogrezlega dna Sredozemskega morja. Prav ob razpokah, ki ločijo grude razkosane zemeljske skorje, pa je našla razbeljena lava tu pa tam zev, po kateri je prodrla iz globočine na površje ter se nagromadila v vulkanih. Tektonsko premikanje in pogrezanje zatorej ni samo povod potresom, nego tudi vulkanskim pojavom. Nekdaj — v davno preteklih geoloških dobah — ko je zemeljska skorja bila dosti tanjša, nego je dandanes, so bili tudi vulkanski izbruhi mnogo bolj razširjeni. Njih skrepeneli lavi podobne prodorine nahajamo tudi po naših krajih: pri Cerknem, pri Bledu, pri Jesenicah, pri Trbižu, ob Kokri pod Grintovcem, blizu Gornjega grada in Celja. Že davno pa so vulkanske moči po naši domovini povse zamrle, in nikakor se nam jih ni več bati; za vselej je po Slovenskem pot zaprta staljeni lavi. Ali tu pa tam še najde med globokimi razpokami, ki ločijo grudo od grude naših tal, drug gibljiv element odprto pot in sicer človeštvu na korist, namreč razgreta voda v toplih vrelcih. Saj le v velikanski zalogi toplote, ki je v drobu zemeljske oble, se je utegnil izvirek vode toliko ogreti! Globoka pokotina, ki je ločila gore tostran in onostran Bohinjske Save, je ustvarila dno Bohinjskemu in Blejskemu jezeru, odprla v davni dobi pot blejskemu porfiru, in še dandanes propušča blejski vrelec. Na isti način so postali zdravilni vrelci na Koroškem, spodnjem Štajerskem, na Dolenjskem in sosednjem Hrvaškem ter na Goriškem. Nekdaj pa jih je bilo še mnogo več, in ti vrelci so imeli priliko in moč, v skritih globočinah svojih potij raztopiti obilno rudninskih snovij, katere so pozneje, ohladivši se med površnimi skladovi zemeljske skorje in tako izgubivši raztopilno moč, naložili v rudnih žilah; le-teh nahajamo mnogo po naši domovini.

(Dalje prihodnjič.)

Sama svoja.

Novela. Spisal **Fr. G. Kosec.**

(Dalje.)

III.

Bilo je v adventnem času, ko je zapazila Milka na svojem očetu čudno izpremembo. — Kadar sta šla na izprehod, je bil včasih tako razmišljen, da ni skoro čul njenega živahnega čebljanja ter ji je na vprašanja odgovarjal celo povsem narobe. Včasih je bil po večerji, katero je pripravljala gospodinjujoča postarna kuharica, silno vznemirjen, dokler se ni oblekel za odhod.

»Iti moram k »jourfixu«, katerega so zopet priredili gospodje kolegi. — Žal mi je, da te ne morem vzeti s seboj, ker je ženstvo sploh izključeno,« je dejal navadno v vidni zadregi, kakor bi se bal, da mu hčerka zameri ali pa celo ne verjame. Drugo pot je imel »sejo«, potem zopet nenadno opravilo v šolski pisarnici, zatem je moral spremljati prijatelja v dežju ali snegu na kolodvor i. t. d.; vedno je imel kak tehten vzrok, da je šel iz hiše — brez nje.

Milko je začelo resno skrbeti očetovo vedenje. Je-li postal tako nervozen? Že parkrat je tožil, da ima letos nenavadno trdoglave in poredne učence. — Ali ima kake druge — morda gmotne — skrbi? — Morda se je svojemu ravnatelju kaj zameril? — Ali pa — Bog ne hoti tega! — je zopet zašel v tisto veseljaško družbico, ki ga je odtegovala toliko časa pokojni mamici, kakor ji je včasih pripovedovala sama! —

Čmerna in nevoljna je sedela Milka. Zapuščena v svojem budoarju, je čitala Marlittine romane in modne časnike ter se jezila na ves svet, ki ji ugrablja priljubljeno očetovo družbo. — Kako srečna je bila prej, ko sta kramljala po cele ure sama o mamici, o Vladku, o minolih in bodočih zabavah, o slovstvu in zgodovini, katero ji je znal profesor tako zanimivo pripovedovati in razlagati; kako vesele urice sta preživela ob glasovirju, na katerem sta igrala čveteroročno ali pa pela zamenoma! — In vse to je sedaj minilo! — Zamišljen in redkobeseden sedi vedno poleg nje, listujoč v knjigi, katere pa menda niti ne vidi, ali pa nemirno stopa iz jednega kota v drugega. — Pa še nekaj je opazila Milka pri svojem očetu: pričel se je nenavadno

skrbno in izbrano oblačiti. Doslej je nosil vedno polno, široko brado, sedaj pa jo nosi modno, koničasto pristriženo; kravate si izbira vedno čudno svetle, zavratnik mora biti vsako jutro svež, rokavice vedno čiste in nove; postal je po zunanje mlajši, lepši in elegantnejši . . .

»Moj Bog, — morda se papa ženi!« —

Ta misel se ji je porodila nenadoma, ko ga je skrbnejše opazovala, in vsaki dan se je uverjala bolj in bolj, da je njen sum skoro da upravičen. Jeza in žalost sta napolnili njeno srce. Torej naj pride v hišo tuja ženska, ki jo bo izpodrinila iz prvega prostora v očetovi ljubezni? — In ta tujka bo naslednjica njene mamice! — Pa celo mati ji bo morala reči! — O Bog! Kdo ve, morda se bo drznila ona tujka ji celo zapovedovati! —

Pa saj se morda vender-le vara! — Sklenila je paziti na vsako malenkost, da pride čim preje do gotovosti. Vprašati pa ni hotela očeta, boječ se, da mu dela krivico — pa tudi iz ponosa, češ: »sam naj mi pove, če hoče!« —

In ko je nekega dopoldne — oče je bil v šoli — slučajno pospravljala po njegovi pisalni mizi razne knjige, zvezke in zapisnike, je našla hipoma — kabinetno fotografijo. Ženska je bila; evo dokaza! —

Zaplakala je kakor prevarjena ljubica, ki zve za nezvestobo svojega miljenca. — Torej to bode sedaj najbolj ljubil? Ta ga bode spremljala povsod, kamor ona ne bo smela menda več? Tej bo izpolnil vsako željo, a za-njo se morda niti več brigal ne bo! — O gotovo ne! — Ustanovila si bodeta novo družino, drugi otroci bodo prišli, in ona bo odtujena očetu, zapuščena — brez doma . . .

Srd in ljubosumnost sta napolnila s prav elementarno močjo njeno dušo, da se je kakor v krčih metala plakajoč po očetovem naslanjaču.

Sklenila je, da vse poskusi, da prepreči to ženitev. Saj je vender ona njegova jedina hči, na katero je ponosen radi njene lepote, in katero ljubi črez vse. — Umirila se je ter ogledovala ono sliko.

Bila je izredno močna in velika ženska, bujnih prsij in kipeče polnih udov. Temni, gosti kodri so ji krožili ob ozkem čelu, oči pa je imela svetle, žarke, kot bi gorelo za njimi. — Izvestno je to ženska, ki je očeta popolnoma zmamila! —

Pripravila se je na hudo borbo. —

Proti svoji navadi je prišel profesor danes takoj po jednajsti uri domov ter hitel, ne da bi bil odložil suknjo in klobuk, v Milkin budoar.

»Milka, dobro moje dete, povedati ti moram nekaj, česar boš gotovo vesela!« je začel, objemši jo ljubeznivo. A osupnil je, zapa-

zivši, da je hčerka vsa bleda in objokana. »Za Boga, kaj ti je dušica? — Jokala si!«

»Da, papa, ker sem zvedela, da me ne ljubiš več, . . . da me misliš spoditi od hiše!« —

Strastno je ovila obe roki okoli njegovega vratu in, položivši svojo plavolaso glavico na očetove prsi, ihtela: »Papa, papa!«

»Kaj vender govoriš, dete!« je strmel profesor. »Najbolj te ljubim na svetu, saj si moja jedinka, katere ne zapustim do svoje smrti.«

»Oh, papa, ni res . . . ni res! — Ne govoriš več zaupljivo z menoj — za mojim hrbtom sklepaš zveze . . .«

»Milka, ti že veš!?« —

»Da, oženil se boš, papa — naveličal si se svoje hčerke — iznebiti se me hočeš . . .«

Še vedno je visela na njegovem vratu in krčevito ihtela.

»Čuj me, Milka, pa priznaj, da mi delaš krivico!« je dejal sedaj profesor resno ter jo posadil tik sebe v fotelj. »Dvajset let boš kmalu stara, omožila se boš morda že letos ali pa prihodnje leto — ostal bom potem sam. Zdrav sem še in močan, družice mi je treba, ki bo skrbela za mojo telesno in duševno blaginjo še takrat, ko bom že obnemogel starec. Ti boš imela kdo ve kje svojo rodbino — s postrežnicami se vender ne bom ubijal, ko dobim lahko pošteno in ljubečo soprogo! — In to sem dobil v sedanji svoji zaročenki, s katero se v treh tednih že poročim.«

»Zaročen si že, papa! — Tedaj ni mogoče več preprečiti te zveze?« —

»Ne, tvoj oče je bil vedno mož beseda, dete moje! — Pavla je dobra in pametna ženska, ki te bo ljubila . . .«

»Ne maram njene ljubezni, papa! — Ona je kriva, da si pozabil na mojo blago mamico — da si se naveličal svoje Milke . . . oh, sovražim jo iz vse duše!«

»Ali Milka! — Veruj mi, da se Pavla uprav veseli tvoje družbe, in še danes te popeljem . . .«

»Nočem je niti videti, papa! — Kjer je ona, ondi za-me ni prostora. — Ako me imaš samo še malo rad, piši stricu Valentinu, da pridem črez nekaj dnij k njemu, kjer ostanem par tednov. Prosim te, papa, piši mu kar takoj!« —

»Torej nikakor nočeš videti svoje bodoče nove matere?«

»Ona ni moja mati; tvoja soproga je, nič drugega . . . oh, sovražim jo, tako sovražim!« —

Profesor je bil bled in vznemirjen radi tega nepričakovanega silnega pojava hčerkine strastnosti. Spoznal je pa, da ni ravnal prav, ker je toliko časa prikrival svojo tajnost pred njo, ki ga ljubi iz vsega srca. Trdno je pa tudi upal, da se Milka polagoma umiri, ter zato odobraval njen sklep, da pojde k bratu župniku. — Dejal je torej resno, a ljubeznivo:

»Srce me boli, Milka, radi tvojega čudnega vedenja! Ti sama veš, da te imam še vedno najrajši. Izpolnim ti tudi to željo z nado, da se kmalu vrneš k svojemu očetu.« —

Že tretji dan je došlo pismo župnika, ki je prav prijazno in veselo vabil Milko, naj pride čim preje, ker mu je dolgčas v osameli, od snega zameteni podgorski vasi.

Z vso naglico je povila Milka nekaj obleke in perila v zavitke ter se odpeljala z vlakom in pošto, še predno se je vrnil oče iz šole. Na pisalni mizi pa mu je pustila sledeče pismo:

Dragi papa!

Samo Tebe sem ljubila, samo za Te sem živela, misleča, da ljubiš tudi Ti samo mene. Namen mojega življenja je bila Tvoja sreča. — — A Ti si me varal, papa! — Izdal si svojo hčer. V hišo si pripelješ žensko, ki Te ni vredna, in ki ne more biti dostojna naslednjica Tvoje prve soproge, moje nepozabne mamice — Bodi srečen z njo, ljubi jo, saj si pozabil na-me . . .

Zapuščam Tvojo hišo ob času, ko se ženiš in poročaš, ker nočem biti priča dogodkov, ki žalijo moje srce. — Papa, prosim Te, pripravi za-me ono posebno sobico, da mi ne bo treba hoditi skozi Tvoje in njene sobe, ko se zopet vrnem — za par mesecev. Samo za toliko časa! — Potlej pa si ustanovim neodvisno, samostojno bodočnost — sama si hočem služiti kruh! —

Zdrav in srečen!

Milka.

P. S. Odšla sem pred Tvojim prihodom, ker nočem, da bi videl svojo hčerko jokajočo radi — Tvoje nezvestobe. —

V podgorski vasi ni strpela Milka nič dalje kot štiri tedne. Dasi je bil župnik Valentin jako vesel in zabaven mož, ki je imel poleg lepe in seveda skrbno izbrane knjižnice tudi staromoden glasovir in piškavo gitaro, in dasi je njegova spretna kuharica baš za Milkinega poseta pokazala vso svojo umetnost, venderle ji je postalo končno tako dolgčas, da je zopet odpotovala domov.

Papa jo je pričakoval na peronu na kolodvoru. Radosten je priskočil h kupeju, iz katerega se je prikazala hčerina ponosna in elegantna postava, in jo hotel objeti in poljubiti.

»Hvala za tvojo ljubeznivost, papa, a odklanjam jo z vso odločnostjo!« je dejala, obrnivša se napol v stran.

»Milka, še vedno taka!?« se je začudil profesor osupel.

»Kakšna, papa? — Saj poznaš moje nazore, povedala in pisala sem ti jih že često dovolj umevno.«

»A vsaj pusti, da te poljubim; tvoj oče . . .«

»Ne, ne . . . kako moreš pričakovati, da se ti pustim poljubiti, ko ti vender diši še obleka po parfumu one tvoje . . . Pomagaj mi v voz!«

Molče je odprl vratca v kočijo, jo podpiral z roko, ko je zlezla v svoji modnoširoki zimski toaleti v voz, ter nemo prisedel. — Molčala sta precej časa. Profesor je bil žalosten, jezen, osupel radi hčerine trmoglavosti in nespravljivosti; Milka je pa temnega obraza zrla skozi okno na ulico, jezeča se sama nad seboj, da ni mogla strpeti dalje časa na stričevem domu, in premišljujoča svojo bodočnost.

»Ali si mi pripravil ono stransko sobo, papa?« je zopet izpregovorila.

»Sem. Dal sem jo vnovič tapecirati, kupil sem nove zastore in dal prenesti najlepše komade pohištva iz tvojega budoarja tjakaj; seveda manjša je ta soba, a upam . . .«

»Lepa hvala.« — In zopet sta molčala. —

Na stopnicah v prvem nadstropju pred profesorjevim stanovanjem ju je pričakovala mlada gospa, profesorica Pavla.

»Gospica Milka, pozdravljam vas kot prijateljica,« je dejala ljubeznivo ter ji ponudila obe roki v pozdrav.

Kakor bi je ne videla in ne slišala, je šla Milka mimo nje in je ni pogledala. Odprla je svojo sobico, na pragu pa je rekla odločno: »Želim, da me nihče ne nadleguje! — Kadar bom kaj potrebovala, te poiščem v pisarnici. Z Bogom, papa!« —

Trdo je zaprla za seboj vrata in se zaklenila. Nema in užaljena sta ostala profesor in mlada profesorica na hodniku.

Ko pa je prišla povprašat kuharica Milko, ali ne bi hotela iti večerjat k očetu, ji je odgovorila: »Zapomnite si za vselej, da bom zajutrkovala, obedovala in večerjala vedno sama v svoji sobi!« —

(Dalje prihodnjič.)

Dunajska pisma.

II.

neprijetno zadrego me je spravil star znanec, Nemec, višji uradnik, s katerim se često pogovarjava o vsem, kar zanima človeka, ko me je, čudeč se, opozoril, kako veliko število »analfabetov« ima moja domovina. Meni je bilo tisto število že prej znano, in zanimalo me je tudi; ali vender v pogovoru z možem nisem o tem nikoli črhnil besede, dasi tako rad z njim govorim o svoji domovini. Kdo bi mi zameril to molčečnost? V zadrego, pravim, me je spravil mož s tisto svojo opazko, kako da ne? Tisto neprijetno število mu je bilo v nekem nasprotju z vsem, kar sem mu tolikrat pravil o svojih rojakih, kako so marljivi, ukaželjni in požrtvovalni, kako se dejansko zanimajo za vse, kar se tiče duševnega razvoja. — Tako, tako? — pa toliko ljudij obojega spola, katerim so pismena neka skrivnostna znamenja! Kranjska — o nji se tu govori — je, kar se tiče števila takih pismeno nepokvarjenih dušic, v vrsti »kraljevin in dežel, zastopanih v državnem zboru« — lep naslov! — med sedemnajstimi — šesta! (Za njo v neki daljavi Koroška in za to Štajerska). Tako visoko jaz vender bi ne bil stavil svoje domovine!

Tega mi pač ni treba obširno pripovedovati, da sem in kako sem branil in zagovarjal, ali kjer se to ni dalo, vsaj izgovarjal svojo deželo. Mož me je mirno poslušal, ali videti mu je bilo na obrazu, da vsi moji navedeni in nakopičeni razlogi niso imeli zanj tiste prepričevalne, tiste zmagovite moči, katere bi jim bil jaz želel. Tudi meni — naj naravnost povem — niso prav zadostovali. Čutil sem sam, kar je mož potem hladno pristavil mojemu gorkemu zagovoru, da vse to, kar sem navedel, velja kolikor toliko tudi za neke druge dežele, ki pa vender niso v tako gostem duševnem mraku. Ko sem bil v taki stiski in zadregi, kar mi šine misel v glavo, dobra, rešilna misel, raca na vodi! — Bodi! pravim mu z nekim zmagovitim glasom, dobra tretjina jih pri nas ne zna brati; pri vas, na Dolnjem Avstrijskem samo četvero izmed sto nad deset let starih obojega spola. In vender jaz smelo trdim in stavim, kar hočete, da se primeroma pri nas mnogo več bere kakor v vaši domovini po deželi; posebno pa med kmeti. Če pri nas v vsaki kmetiški hiši zna samo eden brati, pa ta bere, drugi pa poslušajo. In to je poglavitno! Kaj pomaga, če zna

človek še tako spretno brati debelo in drobno tiskano in tudi pisano, če pa skoraj vse leto ne vzame knjige ali pa časnika v roko! Jaz poznam precej dobro dolnjeavstrijsko deželo, dovolj sem občeval in se razgovarjal s kmeti, rokodelci in obrtniki ali pa sem jih poslušal, kako so se pogovarjali med seboj. Knjiga,- časnik je pri njih bela vrana; tudi ni videti, da bi imeli kako posebno poželenje po duševni hrani. Zanimivo bi bilo pozvedeti, koliko naročnikov imajo nemški časniki med svojimi kmeti in koliko med svojimi slovenski. Jaz sem prepričan, da bi ta primera ne bila na sramoto našemu kmetu, ki se po premoženju ne more meriti z nemškim. Ljubljana sama ima šest tiskarnic; kdo pa bere, kar se leto na leto tu natisne?

Toda vse to je bila samo neka predigra; najkrepkejše orožje sem hranil za nazadnje. Kje imate vi kaj takega, ga vprašam s povzdignjenim glasom, kakeršna je naša družba sv. Mohorja? Vi pač niste še slišali tega imena, in vender je vredno, da ga pozna in čisla ves izobraženi svet. Ne imena samo, pozna in čisla naj tudi zavod, ki nosi to čestito ime. Veste, kaj je ta družba? Od leta 1852., ko je bila ustanovljena, do današnjega dne, ko šteje črez sedemdeset tisoč udov, je razposlala pet milijonov, sto in devetdeset tisoč, petsto in dvaindevetdeset knjig (izvodov) med ljudstvo. Ker nas je Slovencev kak poldrugi milijon, tedaj je dobila vsaka družina, če štejemo poprečno po pet udov na eno družino, samo od te družbe do sedaj sedemnajst knjig. Skoraj vsaka družina pri nas ima torej svojo malo knjižnico. Knjige teh knjižnic pa ne leže leto in dan zaprašene in s pajčevino prepežene v kakem kotu pod streho. Pridno se prebirajo, sosebno v nedeljo popoldne in pa v dolgih zimskih večerih. Slovenec namreč ima dve dobri lastnosti, zato me ne skrbi njegova bodočnost, namreč, da pridno dela in rad bere. In bere tudi knjige, o katerih bi človek mislil, da so zanj previsoke, da jih ne bode umel, ali pa da se ne bo zanimal za-nje. O tem bi vedel jaz sam mnogo povedati iz lastne izkušnje.

Slovenci smo skromen narodič; v zboru narodov nimamo ne sedeža, ne glasu. Slovenec nima nič sijajnega, blestečega, nič, kar človeku v oko bije in mu vzbuja strmenje in občudovanje. Tisto malo, kar imamo, da sluje po svetu in nam vabi nekoliko tujce v deželo, je pod zemljo. In še tega zdaj ne moremo biti prav veseli, tistih podzemeljskih jam in votlin, s katerimi smo se včasi radi malo pohvalili pred svetom. Zdi se nam zdaj, da bj bilo bolje, četudi manj imenitno, ko bi bila naša zemlja tako trdno podzidana, kakor so druge. Ali nekaj pa imamo, česar smo lahko veseli, in to smo si priborili

sami. Ali veste Vi za kak narod, ki bi imel kaj enakega, kakor je naša Mohorjeva družba?

Toda pustimo tujca, ki nima, ne more imeti srca za naše bolečine, ter govorimo med seboj veselo in zadovoljno, kakor kmetje govore o dobri letini, o domačem zavodu, ki nam je ponos in veselje. Med vsemi narodnimi ustanovami, kar jih imamo, se mi zdi družba sv. Mohorja posebno imenitna in koristna, da, potrebna. Da bo imelo narodno izobraženje krepko, neomajno podlago, je treba začeti pri ljudstvu in pri mladini.

Prehvaliti ne moremo onih mož, ki so spoznali to potrebo in v ta namen ustanovili Mohorjevo družbo. Najtoplejše hvale vredni so tudi rodoljubni možje, ki jo umno in požrtvovalno vodijo v korist narodu.

Lepo število udov ima naše društvo, čudimo se mu z veseljem; vender ne smemo še mirovati. Sto tisoč jih mora biti, prej ne odjenjamo. Vsaka slovenska rodbina mora prejemati svojo dušno pašo iz Celovca in vsaki posameznik, ki živi zunaj rodbine.

Toda kar se tiče udov, me ni skrb; njih število raste od leta do leta, da je veselje. Nekaj druzega mi je pri srcu. Da bode mogel odbor podajati zares dušno pašo, tečno in krepko hrano narodu, treba, da se tudi pisatelji slovenski zavedajo svoje dolžnosti nasproti Mohorjevi družbi. Dolžnosti, pravim; da, vsakega slovenskega pisatelja dolžnost je, svoje najboljše moči posvetiti temu zavodu, ne da bi mu morda pošiljal kake ostanke, odpadke, ki niso drugje več za rabo. Kar imamo najboljšega, podajajmo ljudstvu, ki je tako hvaležno svojim duševnim dobrotnikom. Hvaležno, pravim; kaj pa je pisatelju, pravemu pisatelju, ki ne piše iz ničemurnosti, za dobiček, za slavo, ampak iz notranjega nagiba, po nekem višjem poslanstvu, v povzdigo in tolažbo upehanim in obloženim, kaj je takemu pisatelju najlepša hvala kaj ga najbolj vzpodbuja in navdušuje? Ali ne misel: to, kar tu pišem, zajemajoč iz globočine svojega srca, bode dušna hrana tisočim in tisočim, vsemu slovenskemu rodu? Saj tudi kruha, navadnega kruha deliti izstradanim ter gledati, kako v slast jim gre, ali ni tudi to vsakemu človeku, ki je vreden tega imena, pravo veselje? Kolikanj bolj, ko gre za duševni kruh?

Ali kar podajemo ljudstvu, mladini, bodi zares dobro. Ne mislimo si: ej, za take ljudi, ki ne vedo, kaj je dobro, bo že! Ravno za take ljudi ni nič predobro, najboljše je komaj dobro dovolj. Hudo se moti, kdor misli: za proste ljudi se piše kar tako. Jaz pa pravim, da je tako pisanje najtežje. Tudi v nemškem slovstvu poznam malo pisateljev,

ki znajo zares poljudno pisati. Kdor hoče pisati za prosti narod, ga mora najprej poznati: kako misli in govori; kaj ga žali in kaj veseli; kaj ima rad, po čem hrepeni. Poznati mora pisatelj narod, pravim, in, kar je poglavitno, ali zdi se mi, da ne dovolj znano in priznano: čislati ga mora tudi in — rad imeti. Ne delajmo tako z njim, kakor kak mesten gospodič, ki meni, Bog ve kaj je storil, kako se je ponižal, ko je kako prijazno besedo govoril s kmetom, mu potrkal na ramo in, muzajoč se, z gosposko ročico svojo pod brado segel okroglolični hčerki njegovi!

Vedeti je treba, sem dejal, kako narod govori. S tem pa nikakor nisem hotel reči, da mora pisatelj prav tako govoriti, kakor sliši kmeta. Dobro se spominjam, kako je bilo, ko je prišel nekdaj k nam mlad duhovni gospod, ves goreč, pa mi je rekel, da hoče z ljudstvom govoriti po domače, kakor samo govori, da to je jedino pravo. Jaz nisem bil te misli. In res, ko je poskusil celo na prižnici tako govoriti, so zmajavali moji Laščanje z glavami in so bili nevoljni, češ, da jih mož zasmehuje, da se norčuje z njimi. Kmet dobro čuti, kaj se komu spodobi; po strani bi gledal gospoda, ki bi se oblačil po kmetiško. Ne mislimo, da je kmet tako počasne glave; on ume več in hitreje, kakor misli mnogi gospodič. In koliko se greši celo v pisanju za otroke! Kake besede se pokladajo tem palčkom v neokretna usta! Kako modro mislijo ti mehkokljunčki in v kakih umetnih perijodah govore! Kako lepo znajo pridigovati in učiti! Kako so lepo čisti in beli, ali pa so črni kakor dimnikar!

Kako je torej treba pisati za ljudstvo, za mladino, ti, ki vedno le grajaš in zabavljaš? — Ko bi jaz to vedel? Kdo gode dobro in kdo slabo, vem, vsaj mislim, da vem; sam gosti ne znam. In ko bi znal, ko bi rekel: glej, gosli vzemi v levico tako, pa v desnico lok tako, pa začni drgniti po strunah tako; težko, da bi kaj zalegel tak nauk. Vem, da ta prilika šepa, zato govorimo raji kar naravnost. Stvar, ki je videti kaj lahka, je včasi prav težka. Težko je dobro pisati za proste ljudi in vender tudi lahko — komur je dano, to je! Meni se zdi, da se tega človek kar naučiti ne more; tu so zastonj najboljši nauki, če ni tistega božjega daru, ki si ga človek ne pridobi z največjo učenostjo. Če si tudi torej domišljujem, da imam nekoliko sodbe o tej stvari, da vem, kaj se prilega prostemu bralcu, kaj ne, vender ne bom podajal nikakeršnih svetov in naukov mladim pisateljem, še menj pa starim. Najtežje pa je proste ljudi, otroke uprizoriti, da govore prirodno, po svoje, in celo, da — pojo. Tu se največ greši, drugod in pri nas. Vzgledov nočem navajati, da ne bi koga razžalil.

Tu se je zlasti ogibati tistih umetnih perijod, ki so kje drugje prav na svojem mestu in vse hvale vredne. Tu pa tam kak »anakolut« razveseli bralca, kakor popotnika jelševa senca na polju v vročini. Ogibati se je onih puhlih abstraktov, onih zvenečih fraz, ki so samo za uho. Posebno previden pa mora biti pri nas poljudni pisatelj z novimi besedami in izrazi, ki morejo le počasi prodreti v ljudstvo. Tu se stežka zdržujem, da ne navedem nekoliko vzgledov; posebno pa v pesmih, pesmih! Nekateri pisatelji delajo prav, kakor bi hoteli svojemu bralcu kazati svojo učenost in »imponovati« mu z njo. Tu velja: »vsaki dve uri žličico«, ne pa iz keblà! In pa tisto nesrečno »moralizovanje«! Kdor ima nekoliko razuma in izkušnje na to stran, ve, da se s tem nič ne doseže, ali pa nasprotno temu, kar se namerava. Povest, pesem bodi v jedru svojem moralna, to je dovolj; nič ni treba tistega: Haec fabula docet. O tem sem že pisal o svojem času, ne da bi bil mislil, da bo kaj pomagalo, saj menda tudi ni; vender sem že zopet začel; storimo siloma konec!

Torej pisatelji slovenski, če ste še tako imenitni ter vajeni hvale in slave, med ljudstvo, med ljudstvo! Kdor more in zna, čast in dolžnost mu je pisati za družbo sv. Mohorja!

Jos. Stritar.

Korotan.

III.

V Celovcu.

Ne vpiraj tožnih v me pogledov,
Nikar se me ne boj!
Čeprav gosposko nosim suknjo,
Po rodu brat sem tvoj.

Užalil te uradnik morda
Rohneč je nad tebó,
Ko predenj davek štel na mizo
S tresočo si rokó?

Gospôde ti ukor v ušesih
Nemara še zvení?
Ker jezik tuj v slovenskih ustih
Gladko ti tekel ní!

Od nekaj že takó ravnajo
Nekažnjeni s tebó:
Zameril se, prijatelj, tujcem,
Zameril si hudó.

Da ljubiš domovino našo,
Ki onim je v zasmeh,
Da jezik v čisli tebi rodni,
Pri njih je — velik greh.

* * *

Mačka.

Spisal E. J.

(Konec.)

Mačka se je že skoro povsod udomačila, kjer si je človek postavil stalna bivališča; le v severnih in nekaterih tropičnih deželah je še ni. V Evropi, Aziji in Avstraliji se večjidel nahaja; v Afriki je ni v notranjem delu, v Ameriki pa v Andah. V dežele novega sveta je prišla šele po njih odkritju, po starem svetu pa se je razširila iz Nubije, kjer se še sedaj nahaja neka vrsta, katera je naši domači mački jako podobna; od tiste nubijske mačke je po sodbi učenjakov naša domača.

Najprej jo nahajamo pri starih Egipčanih, kjer so jo imeli tako v časti, kakor nikjer drugje, tudi pozneje ne. In zato se bomo tudi malo dalje pri njih ustavili. Imenovali so jo: mau, ali maau. Bila je jedna njih svetih živalij in sicer posvečena boginji Bast ali Pašt, ki je bila nekako to, kar grška Artemida. Ta boginja je imela svoje svetišče v Bubasti, okolo katerega so v sedanjem času našli polno mačjih mumij. Kako so Egipčanje častili mačko, najlažje posnamemo iz grških pisateljev. Herodot, ki je živel v petem stoletju pr. Kr., piše: »Ako začne v Egiptu kje goreti, se ljudje ne brigajo za ogenj, ampak za svoje mačke. Postavijo se v krog in stražijo. Ako pa uide kaka mačka iz kroga in se zažene v ogenj, se loti vseh velika žalost. Ako pogine mačka, si odstrižejo vsi prebivalci v hiši obrvi. Mrtve mačke spravljajo v svete kraje, jih balzamujejo in v Bubasti pokopljejo.« Dalje piše Diodor Sikul v prvem stol. pr. Kr.: »Kdorkoli v Egiptu ubije mačko, zapade smrti, najsi je to storil z namenom, ali ne; ljudstvo se vzdigne nadenj in ga ubije. Takega morilca mačke, Rimljana, ki je pa niti z namenom ni ubil, ni mogel rešiti smrti niti sam kralj Ptolomej, niti strah pred Rimljani.«

Iz Egipta se je polagoma razširila po deželah Sredozemskega morja in še dalje. Tudi Grki so jo precej častili; bila je posvečena boginji Ateni. Pri Germanih pa je bila posvečena boginji Freyi, kateri vleče voz po oblakih. Pri Mohamedanih je še zdaj v časti, ker jo je rad imel Mohamed, in ker koran zapoveduje mačke častiti. V mošejah jim dajejo živeža, in med derviši jeden nima drugega opravila, nego da onim mačkam, ki so brez domovja, poišče ter jim da zavetja v

mačjem zavetišču v Kajiri, katero je ustanovil v trinajstem stoletju sultan El Daher-Beybars.

Zelo pozno je prišla na Angleško in v dežele okolo Baltiškega morja. V zakoniku za deželo Wales na Angleškem se nahaja določba Howella Dha ali H. Lebona, po kateri je določena vrednost mačke in pa kazni, ki zadenejo onega, ki jih je trapil ali ubil. Potem, ko je mačka ujela prvo miš, je še jedenkrat toliko vredna, kakor preje. Ako je kdo kupil mačko, pri kateri morebiti niso bili kremplji, oči ali ušesa popolna, je imel kupec pravico zahtevati nazaj tretjino kupne cene, in če je kdo ubil v knežjih žitnicah kako mačko, je moral za-njo dati ovco ali pa toliko pšenice, da je bila z njo popolnoma pokrita mrtva mačka, ki je bila za rep obešena tako, da se je na drugi strani dotikala tal.

Proti koncu srednjega veka pa mačke že niso več tako cenili in spoštovali, ampak imeli so pred njo prazen strah, ki je izviral iz raznih vraž in praznih ver, ki so se zlasti po Nemškem in Francoskem zelo razširile. Copernice so slikali z mačko poleg sove in netopirja, in kadar so katero sežgali, so vrgli na grmado tudi mačko. Kolik je bil ta strah pred njo, razvidimo iz besed nekega nemškega pridigarja, ki je govoril, da umre, kdorkoli pije vodo, katero je prej pila mačka, ker je pri tem pala iz njenih očij solza v vodo ter jo zastrupila. Na Francoskem so jim na dan sv. Rešnjega telesa kadili in jih tako častili, kakor božja bitja, na kresni večer so jih pa devali v košaro in jih svečano sežigali. To se je še v tem stoletju zgodilo v Metzu. Na Holandskem pa so vsako leto v sredo drugega postnega tedna vrgli mačko z zvonika.

Pa tudi v sedanjem času se nahaja med prostim ljudstvom še veliko vraž. Na Ogerskem mislijo, da čarovnice na mačkah jezdijo, in da jim vzamejo oblast do mačk, vrežejo le-tem v kožo križ. Če mačka pred hišo mijavka, pomeni nesrečo. Ako se vrže v ogenj mačka, ki ima tri barve, ogenj takoj ugasne; če pa se zakoplje pred pragom hišnih vrat mrtva mačka, pride žalost v hišo. Meso njeno je neki dobro zoper vrtoglavost. Otroku se ne sme dati mačka, da se z njo igra, ker se potem od nje navadi krasti. Takih in jednakih vražnih primerov bi našteli lahko celo vrsto, in kdor jih želi zvedeti še več, naj vzame v roko g. Michella »Knjigo o mački".

Kratki ti zgodovinski podatki bi bili pa nepopolni, ako ne bi omenili raznih slavnih mož, zlasti pesnikov vseh narodov, ki so bili veliki častilci maček. Slavni Victor Hugo je bil še posebno velik in je imel doma črno mačko z belim ovratnikom; od nje se dostikrat ni

mogel ločiti, in pri neki priliki se je izrazil, da je Bog zato ustvaril mačko, da imajo ljudje kaj veselja, ko božajo malega tigra. Dante in Petrarka, Burns in Goldsmith, Holtei, Goethe in Scheffel, vsi so opevali mačke v svojih pesniških proizvodih, ali pa jim prisodili važne uloge, kakor n. pr. zadnji v eposu »Trompeter von Säkkingen«, kjer maček starega barona, po imenu Hidigeigei, skrbno razmotruje vse, kar se godi, in včasih kakšno prav filozofsko pogodi; tako pravi pri neki priliki:

»Warum küssen die Menschen sich?
's ist nicht Hass, sie beissen sich nicht,
der Hunger nicht, sie fressen sich nicht;
's kann auch kein zweckloser, blinder
Unverstand sein, denn sie sind sonst
klug und verständig im Handeln.
Warum also frag' umsonst ich,
warum küssen die Menschen sich?
warum meistens die Jüngeren?
warum diese meist im Frühling?«

Tudi v pravljicah in pregovorih se nahaja mačka, in tu naj navedemo le nekatere iz velike množice, da predaleč ne zaidemo. »Gledata se kakor pes in mačka«, pravijo o dveh, ki se ne moreta videti. »Kadar mačke ni doma, miši plešejo«; »Hodi kakor mačka okolo vrele kaše«; »Hlini se kakor mačka«; »Kar mačka rodi, rado miši lovi« itd.

Skoro bodemo pri koncu. Našteli smo razne mačje lastnosti, dobre in slabe, popisali na kratko njeno zgodovino in omenili njene častilce, pozabiti pa ne smemo nečesa, kar je vsakemu dobro znano: »mačje godbe« in pa tistega »mačka« v prenesenem pomenu.

Noč je, in mesec s svojo bledo svetlobo čarobno razsvetljuje temo; nič ne moti nočne tišine. Kar se začuje s sosednje strehe dolgo zategnjen »mijav« kakega starega mačka, ki se plazi okoli. Po kratkem molku sledi še drugi in tretji, in človek, ki se je slučajno prebudil ali pa ne more spati, se jezi nad tem preklicanim mačkom, ki v pozni uri še vedno ne da miru in mu moti sladko spanje. Kmalu se na drugi strehi oglasi še drug maček s svojim baritonom, kateremu odgovarja v daljini tenor, ki se vedno bolj približuje, in seveda semtertja pritisne vmes tudi kak sopran ali alt. Kakor bi trenil, pa se začne dreti cela družba, ki se je počasi zbrala na strehah. Dero se na vse mogoče in nemogoče načine; prvi se dere hitro, drugi počasi, ta veselo, oni žalostno, visoko in nizko vse križem, tako da se vse staplja v divno disharmonijo, da človeku leti skozi ušesa. Kar utihne vse za trenotek; pa kmalu se začuje otožen solo, ki se žalostno glasi v noč. Po kakem zelo visokem c-ju pa se oglasi mahoma zopet cela družba,

ki nekoliko časa »unisono« spremlja solista, a kmalu pride v »omnisono« in se dere še hujše kakor poprej. In tako se večkrat vrstita solo in zbor in zbor in solo do ranega jutra, in konec tega monstrekoncerta je navadno ta, da pridé ta in oni maček s pobito butico zjutraj domov. Človek bi mislil, da ima dovolj, da ga bode spametoval ta »maček«, katerega ima drugi dan. Res mu je morebiti nekoliko žal; ali brž ko izginejo zadnji solnčni žarki za gorami, so pozabljene vse rane, pozabljeni vsi dobri sklepi, in zopet je tak, kakor prejšnji dan osorej, zopet vesel in željan, to noč prebiti kakor prejšnjo.

»Blagor vam mačkom, ki se tako hitro iznebite svojega ‚mačka‘,« sem čul vzdihovati često starejšega prijatelja, in jaz mu pritrdim, in, mislim, marsikdo drug tudi. Včerajšnjo noč si bil nekoliko bolj vesel, kakor po navadi, in malo globlje si pogledal v kupico, in danes? Četudi si spal toliko, kolikor drugekrati, ali danes si vender tako zaspan, da komaj glavo pokonci držiš; nekako čudno truden si, in glava te boli. Pa kaj boli, boli! To neznosno šumenje in bobnenje, kakor v žrelu kakega vulkana, ki se pripravlja, da začne bruhati; vedno misliš, da se ti zdajci razleti na tisoč in tisoč kosov. Začneš pisati pismo — roka se ti trese, nič ti ne pride na misel, in ne zvršiš niti začetka. Vzameš v roko knjigo, da bi čital, a le stekleno gledaš vanjo, ne moreš dalje, vse črke ti plešejo in skačejo pred očmi ter te spominjajo pretekle noči, ko si se tudi ti veselo vrtel. Sedaj pa še vest, ta grozna vest, ki ti vedno očita: »Vsaj bi bil lahko včeraj malo bolj zmeren, in prihranil bi si bil lahko vse to trpljenje.« In da bi zadušil nekoliko glas svoje vesti, greš in potožiš prijatelju, pa še celo ta se ti danes smeje in pravi: »Prav ti je!«

Korotan.

IV.

Pred deželno hišo.

Povzdignil nad sovragi
Svoj glas je mož srčan,
Da branil bi naš narod,
Zatiran in teptan.

Hej, to v dvorani širni
Besnél tačas je krik,
Dokler se presenečen
Usedel ni tožnik!

Od nekdaj jim, to vemo,
Uzor je kruta pest,
A bodi nam v tolažbo,
Da čutijo vsaj — vest!

* * *

Usoda ka-li.

Spisala **Márica**.

Čisto navadna, vsakdanja, vsakemu znana povest. Videla sta se in se ljubila, obetajoč si večno zvestobo. Predstavila ga je svoji prijateljici, katera se je veselila navidezno njiju sreče, a ga je vabila zvito k sebi, videč v njem »dobro partijo«. Premotiti se je dal; izneveril se je prvi ter peljal drugo k oltarju. Sklenil je s tem najnesrečnejši zakon; on ni bil za-njo, ona ne zanj.

Poročila se je tudi ona, ki jo je zapustil, samo iz jeze in osvetoželjnosti. Vzela je moža, ki je bil popolnoma nasproten nje vzoru, in zopet je mašnik odpustil dve bitji tako različnega mišljenja, tako neenakih src, da ni bilo upanja, da se te duši kdaj zedinita . . .

Usoda je menda to, ki se igra z nami kakor veter z neznatnimi prašnimi atomi, a mi moramo biti močni in krepki ter ne obupati; ne smemo se udati, ampak živeti, kakor nam veleva zdravi razum in vest naša. Usoda nas more treti, mučiti, tudi telo naše uničiti, a duha našega ne upogne nikdar proti naši volji!

* * *

Sveti Ivan ni imel do onega leta še nikdar toliko letoviščnikov. Dasi se na prvi hip vidi jako čudno, da prihajajo ljudje iz mesta tako blizu na deželo, je vender to za Tržačane jako ugodno in pripravno. Kraj nima ni bistrih rek, ni temnih gozdov, niti posebnih izprehajališč. Vabljiv je Tržačanom edino in samo zato, ker je blizu mesta in vender na deželi. Meščanom pa, ki so vedno v zaprtem, zaduhlem zraku, de kaj dobro sveži, čisti svetoivanski zrak, ki veje s hribov po prijetni zeleni dolini.

Pripravno pa je zlasti tudi to, ker so žene in otroci tu na letovišču, ne da bi bili ločeni od moža in očeta, ki opravlja svoje posle v mestu kakor prej, samo da ima zdaj četrt ure več hoda. Ob nedeljah popoldne, pa tudi ob drugih večerih se zbirajo letoviščniki, ki so stari znanci, ali so se seznanili zdaj v tej ali oni vili.

Življenje, veselje, vik in krik živahnih ljudij, ki se pridno opirajo na izrek, »da je na deželi mnogokaj dovoljeno, kar v mestu ni«, se razlega tedaj v obližju. Tu se govori, razpravlja in laže vse vprek; pa

naj se le, saj črez jeden mesec ali dva je tako vse končano, in potem kdo ve, kdaj se zopet srečajo!

* * *

Refren zaljubljene italijanske pesmi iz pijanega grla na cesti me je prisilil, da sem vstala nevoljno od svojega dela, da bi zaprla okno, skozi katero mi je prihajal tako ljub večerni hlad. V tem je pa že oni na cesti umolknil, in tiho in mirno je bilo zopet po samotni cesti.

Naslonila sem se na okno ter obrnila pogled svoj na zvezdnato nebo, ki je bilo onega večera posebno krasno. Veličasten je vselej za-me ta pogled, in nagledati se ga ne morem tako brzo.

Vse te zvezde — toliko svetov, izmed katerih jih je mnogo večjih od naše zemlje — vsi ti svetovi so nanizani navidezno na tako majhen obok! Na milijone svetov je samo na tem prostoru, katerega vidijo naše oči! — Ona dva sta tudi govorila danes o zvezdah, in ona mu je dejala, da bodeta tam gori srečnejša . . .

— »Kako me zanima uboga gospa Poljakova! Poznam jo že več časa, ker se srečujeva že dobra dva meseca tudi po dvakrat na dan. Bleda je in videti je tako nesrečna, ubožica, gotovo zato, ker ve, da je neozdravno bolna. Pa še nekaj druzega jo menda teži! Oh, ona, pa na strani takega moža, takega harlekina! Vesela, prav vesela sem bila, da sva se spoznali, in ljubo je bilo menda tudi njej, da sva se. Simpatije se navadno ujemajo.

Preživela sem precej dobro ta božji popoldan; saj je ob nedeljah tako žalostno in dolgočasno, dasi vse mrgoli mestnih ljudij in svira godba vse popoldne v gozdiču. Ne vem zakaj, a res je, da to, kar se mi zdi druge dni lepo, mi ne ugaja ob nedeljah . . .

Tudi pri maši je bila ob deseti uri s svojo hčerko, in kako je molila! Pobožna, jako pobožna se mi vidi, morebiti išče v molitvi tolažbe in moči. Zakaj ne morem moliti tako iz srca tudi jaz? Mislim, da bi že mogla, ko bi bila — Bog me varuj — tako nesrečna!«

Tako sem premišljevala, zroč v zvezdnato divno nebo, ko se oglasi na cesti drug pijanec. Hotela sem zapreti okno in zbežati, ko zaslišim druge korake in več glasov. Videti jih nisem mogla, ker je bil mesec — majhen srp — že zašel tam za gozdičem, a znala sem, da so to oni, ki se vračajo od tam gori, kjer smo bili popoldne skupaj.

»Živio Slovenci!« jih pozdravi dobrovoljno pijanček, in ker ne dobi odgovora, se mrmrajoč jezi, potem pa zapoje prav hripavo: »Jaz pa pojdem na Gorenjsko«.

»Po tej poti še hoditi ni varno, tako skrbijo za nas ti pojedeži tržaški!« je kričal, ko se je zadel ob kamen ter padel menda na kolena.

»Oho, ancora due sposi, buona sera!« je vpil proti zaostali dvojici, pobirajoč se s tal. Dobro sem vedela, kdo sta ona dva. Njen lehkoživi smeh in njegovo šepetanje, ki mi je razločno prihajalo na ušesa, ko sta šla mimo, sta potrdila mojo slutnjo. Tako sta ta dva človeka završevala ta dan, katerega popoldne naj natančneje opišem v sledečih vrsticah.

* * *

Neusmiljeno je žgalo solnce tisto popoldne, ko sem stopala počasi v breg, da preženem par dolgih ur v znani in prijazni rodbini Miličevi. Vedela sem, da pride tjakaj gotovo še več ljudij, ker Miličevi so le redkokdaj sami. Pa naj bode, sem si mislila, dahes potrebujem družbe in razvedrila; saj tudi samota ni vedno dobra.

Dobila sem res že domači hčeri na vrtu pod senčnato trto s priletnim glasbenim učiteljem in njegovo soprogo. Prišla sta bila najbrže ravnokar, tako sem sodila po tistih vsakdanjih vprašanjih, ki so običajna ob začetku posetov.

»Bravo, to je lepo, da si prišla; poslali smo baš dečka po-te, ko te zagledamo tam doli na ovinku. Danes pričakujemo več ljudij, zato sta papa in Viktor pripravila gostom majhno iznenadenje. Tudi simpatija tvoja pride, gospa Poljakova, veš,« mi je pošepnila mlajša hči skrivnostno; »to nam ni ljubo radi njega; no, pa kaj hočeš? V mestu ima gospod Poljak zmerom opraviti s papa. Imela bodeš saj priliko opazovati različne značaje.«

Pogovor se je sukal potem o dnevnih novostih, o vročini in suši, o zadnjih muzikalnih proizvodih, o zadnjih predstavah; obžalovali so, da je v Trstu tudi strankarstvo, da je občinstvo jako pristransko.

»O, zdaj gre Grudnovka sama s hčerko,« nas opomni mlajša hči, gledajoč črez visoki zid doli po strmi cesti.

»Oh, čujte, to je vender škandal, kaj ta dva uganjata,« pravi glasbenikova soproga. »Prej v gledališču in na promenadi — in sedaj je prilezel za njo celo sem na letovišče; oh, to je grozen mož, in — njegova žena — hoteč prikrivati moževe napake, gre za njim in se sili občevati z ono žensko, katere po pravici nikakor ne more trpeti. Prevelika dobrota, veste, je neumnost in bedaštvo; saj ne pomaga nič vse njeno prikrivanje, ker sta ona dva očitna dovolj. Ne vem, kateri veter ju je prinesel skupaj, in kje so se dobili po tolikih letih ti štirje — moram reči — čudni tipi.«

»Oh, gospa, pri nas; toda mi vsi to obžalujemo. Grudnovi so hodili k nam in so stanovali tudi v isti hiši. On je jako učen, olikan in omikan mož, da ga je veselje poslušati; ona je pa taka, da se rada vsiljuje, in da se je zlahka ne odkrižaš. — Poljakovih pa nismo poznali, dokler ni imel papa zadeve s tovarnico, v katero je bil tudi Poljak zamotan. Le-ta je v poslih jako okreten in zveden, in zato se ga papa drži. Gotovo tudi naš papa ni ničesar zapazil; v svoji priletni najivnosti ne ve, kako poreden je svet. Prevzela sta skupaj ono tovarnico, in ker je papa že v letih, mu je Poljak sedaj desna roka.«

Ob roki domače gospe se je bližala sedaj Grudnovka, mlada, gibčna gospa v svetli, elegantni obleki, vodeč za roko krasno šestletno hčerko. Svetlo-zelenkaste oči je pretirano odpirala ter obračala na vse strani, ko nas je pozdravljala z jako prijetnim, sladkim glasom. Ko so me ji predstavljali, je dejala prav prisrčno, da jo veseli, da je že mnogo slišala o meni, ter upa, da jo gotovo obiščem v mestu. Pogovor je vodila sedaj le ona. Pripovedovala je z lahkim nasmehom in neko važnostjo nezanimive dogodbice o smešnih toaletah, o velikem zadnjem koncertu . . .

»Kako da vaš gospod soprog ni prišel z vami?« je vprašala domača gospa.

»Oh, moj mož je divjak; njemu so poseti najdolgočasnejša reč na svetu, vse to se zdi njemu premalenkostno. Rekel je, da pride proti večeru po-me, da me kdo ne odnese, ha, ha! Ana, sem sedi k svoji mami v senco,« je dejala svoji hčerki.

»Jezna sem na-te, mama, in nič te nimam rada, ker me nisi pustila, da bi šla z očetom na izprehod,« je odgovorila z nabranimi ustnicami, z nežnim jokajočim glasom deklica, braneč se sesti k svoji materi.

»Oh, ta bo tako pusta, kakor je njen oče; že zdaj mi dela velike skrbi. Če bodeš pridna, Ana, pride tudi Marija, in igrali se bodeta skupaj. Sedaj pa ne smeš na solnce, ker je pregorko.«

Zapeljala je pogovor zopet v drug tir; to ti je bil pogovor, ki ni zanimal nikogar, a mu je moral vender vsakdor slediti, ker se je obračala z vprašanji zdaj do tega, zdaj do onega.

Prišel je še mladenič osemnajstih let, ki si je z važnostjo in ponosom vihal drobne brčice, bil navdušen za vse lepe umetnosti ter gledal prezirno na vse one, katere je imel za nižje od sebe. S svojima starejšima sestrama se je vedel kakor z otrokoma in ju je rad imenoval »nezmožni stvarci«.

Prišel je še neki uradnik z ženo in štirimi otroki od sedmih do trinajstih let.

Grudnovka se je stisnila k meni ter občevala z mano kakor s staro prijateljico, pripovedujoč mi o svojem možu, o svoji hčerki in svojem domu.

»Oh, Marija, Marija!« vzklikne Ana ter zbeži od družbe.

Po peščeni poti je prihajala gospa Poljakova, bleda, tenka, žalostna znanka moja, ter vodila za roko hčerko, ki je menda imela kako leto več od Ane.

Urno je pogledala po zbranih osebah, zardela, toda samo za trenotek, se ugriznila v spodnjo ustnico ter stopala počasi dalje. Ana, dospevši do nje, se je je oklenila okrog pasa in čevrljala to in ono. Gospa pa se je pripognila, ji poljubila zlate laske in položila njeno roko v roko svoje hčerke.

Za njo je prihajal njen mož, gospod Poljak, s hišnim gospodarjem.

Razgovarjala sta se očividno o poslih, in dasi je bil pogovor med njima posebno važen, je imel on vender vedno uprte oči tja, odkoder mu je sijalo nasproti dvoje svetlo-zelenkastih očes. Rasti je bil srednje, opravljen pa do pičice jako skrbno, skoraj pretirano, in prav tako pretirano je hodil in pozdravljal zbrano družbo. Klobuk in palico je vrtel v roki, ko se nam je pretirano klanjal ter govoril temu in onemu kaj laskavega. Belo-rdeči njegov obraz je bil gladko obrit, le pod nosom je imel dolge brke, umetno zaokrožene.

Sedel je nasproti domači gospej in Grudnovki, njegova žena pa med domačima hčerama.

Že tedaj, ko je gospa Poljakova prišla, sem se umaknila od Grudnovke, ki me je bila stisnila k sebi; nisem hotela, sama ne vem zakaj, da bi me ona videla v taki intimnosti z Grudnovko.

Pogovor je bil lehak, površen in večkrat pretrgan. Govorila sta največ Grudnovka in Poljak ter pobijala drug drugega z onimi neslanimi dovtipi in drugimi zoprnimi duhovitostmi, kakeršnih se poslužujejo ljudje, ki hočejo pokazati, kako so vajeni družbe, in kako znajo šalo pobijati s šalo.

Porabila sem priliko ter se približala gospej Poljakovi, ki se je tudi vidno dolgočasila.

»Ah, Bogdanovič, dr. Bogdanovič!« vzklikne zdaj oni ljubitelj lepih umetnostij, obrnjen proti vhodu. Starejša hči mu gre naproti ter ga dovede in predstavi za svojega bratranca, profesorja, doktorja filozofije.

Novodošlec nam je bil kakor svetel solnčni žarek ob meglenem temnem dnevu. Njega prikupljiva zunanjost, prijetno kretanje, neprisiljeno naravno pozdravljanje, vse to je vplivalo na nas kar najugodneje.

Razen Grudnovke in Poljaka, ki sta med našimi srčnimi pozdravi porabila priliko ter si govorila z očmi, smo bili vsi preoživljeni, in pričakovali smo od tega človeka, da se prične drugačna zabava, nego sta nam jo dosedaj pripravljala ona dva.

Tudi jaz, dasi sem ga videla prvič, sem se ga razveselila kakor drugi, ker sem vedela, da je to jeden tistih srečnih ljudij, ki ožive in očarajo vso družbo ter odpravijo na mah ono prisiljeno duhovitost. Nismo se varali.

Sam ni govoril premnogo, a znal je z vprašanji vse zanimati, dati vsem priliko, vmešati se v pogovor — skratka, spoznal je v hipu vse kreposti in slabosti naše.

Prehitro se nam je oglasila domača gospa, vabeč nas v veliko uto sredi vrta, kjer je bila pokrita miza, obložena z raznimi mrzlimi jedmi in vini.

Sedli smo kakor prej, samo Poljak je po čudnem naključju prišel zraven Grudnovke, Bogdanovič pa med Poljakovo gospo in mene.

»Mama, lačna sem!« — »Jaz tudi!« sta kričali deklici, ki sta se igrali do zdaj na bližnji trati.

Grudnovka je klicala svojo hčer k sebi, a ta, ne slušajoč je, se je prepirala z Marijo, ker sta hoteli sesti obe zraven Poljakove gospe. Bogdanovič se je moral, dobrovoljno se smeje, umakniti, da je prišla Ana na njegovo mesto.

»S takimi tekmeci se je težko boriti, milostljiva,« je dejal, umikajoč se.

Pojužinali smo s tisto slastjo, katero si človek pridobi v svežem, dobrem zraku po težavni poti. Govorili smo vsi vprek vsakovrstne reči, ne da bi bili začeli dolgotrajen razgovor.

»Mama, daj mi medu, masla nečem!« je prosila z jokajočim glasom Ana.

»Oh, ti otroci,« je vzdihnila gospa Grudnovka; «ti si res samo za to na svetu, da me jeziš.«

»Saj tudi ti jeziš papa, ki te mora kregati vsaki dan,« je dejala Ana, otročje očitajoč svoji materi. Gospa bi jo bila za to najivno impertinentnost najrajša udarila, a premagala se je vender in dejala, smeje se, prisiljeno: »Oh, ti otroci, ti otroci!«

(Dalje prihodnjič.)

Odgovor na Oblakovo oceno o I. zvezku „Zgodovine slovenskega slovstva“.

Spisuje **dr. K. Glaser.**

(Konec.)

Ker imamo Slovenci ubogo malo blaga do Trubarjeve dobe v primeri s Čehi in Hrvati ali celo do Vodnikovih časov, v katerih se je prav za prav šele začelo pristno slovstvo, zaradi tega sem uvrstil tudi prisege, dolžna pisma in volila. To sem storil tudi zategadelj, da čitatelji dobe vsaj površne pojme o raznih narečjih; iz najstarejšega datovanega slovenskega rokopisa ničesar ne podati v vzgled, to bi se mi zdelo preziranje tega važnega spomenika. Jaz sem celo tega mnenja, da bi se v »Zgodovini slovenskega slovstva« morali ponatisniti vsi »brižinski spomeniki«, ker nobeno drugo še zdaj živeče slovansko pleme nima tako starih ostankov, kakor mi Slovenci. In odkritosrčno povem, da sem pisal knjigo z vednim ozirom na to, da nas večja in ponosna slovanska plemena začenjajo bolj uvaževati. To misel bom še poudarjal pri drugi priliki.

Gospod dr. Oblak priznava, da ne pritrjujem tistim mislim, ki slikajo stare Slovane preveč romantično miroljubne, toda očita mi, da se pa nisem popolnoma otresel sentimentalnih nazorov Herderjevih. To sem storil vedoma. Gotovo je res, da poročajo stari pisatelji o marsikaterih krutostih bojujočih se Slovanov. Napadali so dežele bizantinske; da bi pa bili tako agresivni, kakor Germani, ki so od severne Evrope prodirali v južno Italijo in porušili rimsko cesarstvo, o tako velikih podjetjih ni slišati, kakor je znano; morda jih je zavirala obširnost dežel, ki so jih posedli, ali pa nedostatek enotne organizacije. Narava narodova se ne izpremeni niti v stoletjih. Saj nas Slovane sam osemdesetletni samotar v Friedrichsruhe primerja ženskemu, svoje rojake pa moškemu spolu; saj Hellwald v knjigi »Die Welt der Slaven« Slovanom pripisuje kot glavno lastnost »Die Duldmuth«; nekaj te lastnosti pripisujem tudi našim očakom; zato sodim, da so stari Slovani glede miroljubnosti in mehkega značaja vsaj nekoliko nadkriljevali sodobne narode; gotovo pa niso živeli tako romantično mirno, kakor je mislil Herder.

Kar se tiče slovstva o Cirilu in Metodiju, sam priznavam, da ni do cela popolno; to mi je povedal tudi g. dr. Krek, ki je pregledal ta oddelek. Pisal sem vzpričo njegove opazke v Prago, da bi dobil od onod popolnilo; zvedel pa nisem nič novega, torej sem pristavil prošnjo, naj blagovolijo dopolniti gg. ocenjevatelji nedostatek.

Glede teorije o domovini cerkvenega jezika priznava g. dr. Oblak, da se je prvikrat v slovenski knjigi odprla pot novim nazorom; toda očita mi, da se nisem dovolj odločno uprl panonski teoriji. Tudi to sem storil vedoma. Znam sicer glavno smer teh teženj, dasi nisem natanko poučen o vseh podrobnostih. Ker smatram cerkveno slovansko slovstvo samo kot uvod svoje knjige, torej sem mislil, da zadostuje, ako se stvar razpravi samo v glavnih potezah in se polagoma popuste stare teorije. Dr. Oblak je glavni zastopnik teh novih nazorov, katerim je prijatelj med drugimi tudi češki učenjak dr. Vondrak. Gotovo mi Slovenci z veseljem opazujemo našega rojaka plodovite in slavne trude.

Čehi v Pragi, kakor vem iz zasebnega lista tamošnjega učenjaka, nekoliko skeptično opazujejo napore in preiskave Vondrakove. Kakor v poprej omenjenem drugem pitanju, sem se držal tudi tukaj izreka: »Festina lente«. V ostalem pa jedro njegovih opomb gotovo porabim za dodatke ali popravke v drugem zvezku.

Kar se tiče narečij slovenskih, sem spisal sestavek, ko je bil rokopis že odločen za tiskarnico, torej je staviti njegovo pomanjkljivost samo meni na rovaš, ne pa gg. ocenjevateljem v odboru »Matice Slovenske«, kakor bi morda kdo sklepal. Kje sta Grmko in Jušič izdala latinsko listino iz XII. stoletja, pa ne vem.

Popolnoma se zlagam z nazori g. ocenjevatelja o pomanjkljivosti naših literarnih študij, češ da se večinoma podajejo obširni naslovi knjig in odlomki iz predgovorov in se pri naslovih še delajo tiskarski pogreški.

Tu se mislim dotakniti imenitne stvari, katera sicer ni tako važna morda za bodočega pisatelja pragmatične slovstvene zgodovine, kakor za tistega, ki bi rad diplomatično natanko zabeležil vse, kar so doslej spisali Slovenci, prvič, da si damo sami račun o svojem duševnem delu skozi 350 let; drugič, da to tudi dokumentujemo nasproti ostalim Slovanom in Neslovanom.

Vsemu temu pa je popolnoma zanesljiva, sedanjim zahtevam zadostujoča biblijografija prvi pogoj.

Elze si je odbral samo protestantovsko dobo v svoj delokrog, in vender niti pri njem ne nahajamo pragmatičnega obdelovanja tedanjih pisateljev, ne vidimo naglaševanja njih odvisnosti od duha časa, nego omejil se je na to, da podaja natančne naslove knjig in njih vsebino. Kdor dobi v roko knjigo iz 16.—18. stoletja in potem pogleda v Šafařika ali Marna, se lahko prepriča, da pri vsej hvaljeni natančnosti naslovi niso popolnoma zanesljivi; to pa je neizogibna zahteva pri biblijografiji. Kolikor je moja knjiga odvisna — osobito v oddelku »Katoliška doba« — od imenovanih dveh pisateljev, torej tudi ni „omnibus numeris absoluta“. Ne bi rad izpustil drugega

zvezka med svet, da ne bi v malem dodatku ali popravku določil natančne naslove vsem knjigam tiste dobe. To bi znašalo morda 12—16 stranij.

Ker drugi zvezek sega do 1848. l., in ker torej obsegata prva dva zvezka od l. 1550. tristo let, bi morda kazalo drugemu zvezku pridejati po tvarini tako uvrščeno biblijografijo, da bi se od vsake že poprej omenjene knjige navedel samo začetek naslova, morda v obsegu ene vrste, in se pridejala stranica, kjer se nahaja ves naslov. Tako bi se dosegla preglednost in porabnost v kolikor možno majhnem obsegu. Tako bi mi Slovenci imeli z drugim zvezkom tudi biblijografijo za čas od 1550.—1848. leta.

Za tretji zvezek bi nasvetoval delitev v A) leposlovje in B) znanost. »Leposlovje« bi izšlo v enem zvezku 1896. in »Znanost« 1897. l. V tem mesecu sem poslal slav. odboru rokopis za II. zvezek — in obdelana je s tem polovica nabrane tvarine.

Drugemu delu III. zvezka bi se pridejala biblijografija zadnjih 50 let, po istem načinu izvedena v obliki priloge, in te dve prilogi bi se lahko zvezali v eno knjižico. [1])

To so samo nazori, ki jih objavljam pri tej priložnosti, ker se govori o našem slovstvu; odloči seveda sl. odbor »Mat. Slovenske«.

Zahvaljujoč se g. dr. Oblaku za njegovo oceno, prosim še tiste gospode, ki mogo popraviti ali dodati kaj k prvemu zvezku, da blagovole ali pismeno ali v kakem listu storiti to v prid knjigi.

[1]) Ali bi se pa na koncu vsega dela natisnila ob enem. — Kakor vidim iz zasebnega pisma, ima tudi g. dr. Fr. Simonič, skriptor v vseučiliški knjižnici na Dunaju, dodelano biblijografijo.

LISTEK.

† ANDREJ PRAPROTNIK.

Že zopet smo zanesli vrlega domačina tjakaj k Sv. Krištofu. Dne 25 rožen. cveta t. l. je po dolgem, mučnem bolehanju zatisnil trudne svoje oči *Andrej Praprotnik*. Nečemo pomnožiti obilice častnih nekrologov, s katerimi so po pravici proslavljali mane blagega rajnika slovenski listi vseh barv ter poudarjali nevenljive njegove zasluge. Dobro znajoč, da bi se tudi našemu listu spodobil krepak članek, ki bi temeljito ocenil pokojnika vsestransko rodoljubno delovanje, in obetajoč, da objavimo tak članek o priliki, si usojamo za sedaj, ko se še ni porasla njegova gomila, osvetliti tisto njegovo vrlino, ki se nam zdi najimenitnejša, t. j. kristalnočisto njegovo značajnost. Pokojnik se ni bal pokazati dejanskega narodnjaka niti v tistih žalostnih časih, ko se je pri nas na-

rodnim mlačnežem in odpadnikom obetal celo gmoten dobiček, v onih žalostnih časih — saj še ni tako dolgo tega, pri njih spominu nam še zdaj zaščemi po kosteh — ko so nekaterniki izmed pokojnikovih kolegov, ki sedaj nosijo zvonec, če že niso postali naravnost opričniki, se vsaj malodušno in maločastno stisnili v kotec. In dotičniki ne morejo in ne smejo svoje vesti tolažiti s tem, da jih je do oportunstva prisilil ozir na svojce; tudi pokojni Praprotnik je imel že tačas rodbino, katero je iskreno ljubil, in kateri bi bil rad priboril jasno bodočnost. Ali to je skušal s poštenimi sredstvi: z neumorno pridnostjo. In tako je bil kot vesten učitelj, neutrudljiv narodnjak in skrben mož in oče prisiljen do mnogosedežnega življenja, in prav to mu je tudi zavdalo smrtno kal. Sam nam je pravil, da mu je prav tisto mnogo presedevanje pri pisalni mizi pozno v noč oslabilo drob in črева ter mu tako prerano sključilo visokostasno postavo. Saj vzpričo svojih let, ki niti niso dosegla tiste svetopisemske meje, bi bil še lahko dolgo užival sadove svojega truda, ako bi se bil liki nekateri njegovi vrstniki, kateri enoliko butaro let še dandanes prav krepko prenašajo, bolje razumel na »corpus curare«. Toda mislimo, da pokojnik tudi v zadnjih trenotkih ni obžaloval svojega heraklejskega ukrepa, s katerim se je odločil za trnjevo, toda slavno pot. Slava njegovemu spominu!

Odbor pisateljskega društva je sklenil v poslednji seji, da se zaradi neugodnih prilik, provzročenih po potresu v Ljubljani, skliče občni zbor šele po velikih šolskih počitnicah, in da se bode članarina za I. polletje pobirala v isti dobi.

Knjižnica za mladino nam je prinesla v zadnjem zvezku, ki obsega 6. in 7. snopič (za meseca junij in julij; cena 40 kr.), na 159 straneh te-le prevode: Dedov srd. Češki spisala Eliška Krasnohorská (Henrijeta Pehová). Poslovenil S. G. ml. — Trirože. (Pravljica). Spisala Bogomila Klimšová. Poslovenil Simon Pomolov. — Marjetica in kopriva. (Ne veruj prilizevalcu). Češki spisala Eliška Krasnohorská. Poslovenil S. G. ml. — Dalje pravljice: Kraljević Častiboj, Dedići, Mlinar in veter, ki jih je vse spisala Bogomila Klimšová, a prevedel Simon Pomolov. Zvezek završuje povest: Kakoršno posojilo tako povračilo. Za slovensko mladino priredil Zaleski. — Dasi priznavamo, da je vsebina te lične knjižice skoz in skoz mična in smo jo prav z zanimanjem prečitali, imamo vender pomisleke, je-li tudi popolnoma primerna mladini, kateri je zlasti namenjena. Ne da bi govorili o prvi povesti (Dedov srd), katera se nam nikakor ni omilila radi glavne osebe — deda, ki je bil tako strastno zaljubljen v svojega najmlajšega sina, da je postal kriviđen celo proti drugim svojcem — in katera se nam vidi celo neprimerna in nerazumljiva za mladino; pa tudi pravljice Bogomile Klimšove se mi navzlic krasni invenciji in prebujni fantaziji, ali prav za prav ravno zaradi le-te ne vidijo posebno prikladne za mladino. Že nekaterim Grimmovim pravljicam so neki nemški kritiki, in to po pravici, iz pedagoških ozirov odrekali sposobnost za mladinsko štivo, takisto tudi nekaterim Hauffovim pravljicam, češ, da so prefantastične, a brez pravega moralnega jedra. Glede omenjenih hib pa B. Klimšove pravljice vsekakor Grimmove in Hauffove še presegajo in so uprav orijentalsko fantastične. Tako bujno, neomejeno razgrevanje mladostne domišljije se nam ne vidi pametno. Sicer pa menimo, da zdravi vkus mladine se sam protivi taki prebohotni hrani in se je brž prenasiti. Tudi moralnega jedra bi zastonj v teh pravljicah iskali. — Po naših mislih sodita v mladinsko knjižnico izmed vseh navedenih spisov samo basen »Marjetica in kopriva« in pa zadnja povest.

Bele noči. Sentimentalen roman. (Iz spominov sanjalca). Ruski spisal Th. M. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej. V Gorici. Tiskala, izdala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895. Str. 72. Cena 25 kr. — Naslov ne laže, kajti le-ta roman — če je vreden tega imena — je skrajnje sentimentalen in sanjalski. Zato se preprostemu našemu narodu nikakor ne bode prikupil, tudi če bi bil spisan prevod v bolj domačem

jeziku, nego je. — Sploh s prevodi iz slovanskih jezikov nimamo sreče. Prvič smo kolikor mogoče nespretni pri izbiranju snovij. Saj je pa tudi res silno težko izbrati za naš narod primerne tvarine iz literatur slovanskih narodov, ki so nam sicer najsorodnejši po jeziku, katerih žitje in mišljenje pa je vzpričo več kot tisočletnega separatnega razvoja dijametralno različno od našega. Resnica je, morda nekaterim trpka, a zato nič manj istinita, da bi naši prevoditelji v nemški, laški in drugih zapadnih literaturah našli veliko več našemu narodu primernih snovij. — Omenjena težkoča pa se pomnožuje s tem, da je med nami (in za Hrvate velja isto, kar je že parkrat dokazal Jagić) vzpričo fizičnih zaprek silno plitvo znanje slovanskih jezikov, izimši hrvaškega in srbskega, mnogo plitvejše, negoli nemščine ali laščine. To oviro veliko premalo uvažujejo naši prevoditelji, izmed katerih se mnogi s prevodi iz slovanskih jezikov šele u č e dotičnih jezikov. Toda neizogiben postulat za dobro prelaganje — o tem smo že nekje drugje govorili — je ta, da bodi prelagatelj jeziku, iz katerega prelagaj, prav tako vešč, kakor materinščini, poznajoč vse njegove finosti, podrobnosti in nijanse. Prav zategadelj bi odkrito in z dobrim namenom svetovali uredništvu »Slovanske knjižnice«, naj razširi svoj program ter prekrsti svojo knjižnico v »Univerzalno knjižnico«, ter naj bode preverjeno, da mu bode doteklo iz nemške in laške literature poleg češke največ porabnega, našemu narodu ugajajočega gradiva.

Slovanske knjižnice je izšel 40. snopič. To je že tretja knjiga, ki nam je v tej kratki dobi izza zadnje naše številke došla iz premarljive Gabrščekove tiskarnice. V tem snopiču je objavljen »Materin blagoslov«, ponatisek znane »igre v treh dejanjih«, ki jo je spisal Anton Klodič-Sabladoski. — O tem prezanimivem igrokazu o priliki še kaj več!

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko je izšel 3. letošnji sešitek, in njegova vsebina je zopet jako zanimiva. Obsega te-le točke: 1. Konrad Črnologar: Grobni spomeniki v Stičini. (Konec.) 2. I. Vrhovnik: Janez Debevec. (Konec.) 3. I. Vrhovnik: Nekaj Vodnikove ostaline. 4. Janko Barlè: Obseg ljubljanske škofije pod škofom Hrenom. (Konec.) 5. A. Koblar: Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526. (Dalje.) 6. S. Robič: Kranjski lišaji (Lichenes). (Dalje.) — Mali zapiski: 1. I. V.: Anton Linhart kot dijak. 2. I. V.: Slovenski umetnik Franc Jelovšek. 3. I. V.: Kapelica v Krakovem. 4. J. Šašelj: Zemeljski potres v Mokronogu. 5. S. R.: Letošnja razkopavanja na Brezju pri Mirni Peči.

Slovensko-nemškega slovarja Wolfovega je izšel edenindvajseti sešitek, obsezajoč besede od *u* do *volja*.

»Šolskih izvestij« nam je došlo doslej še jako malo, vsega skupaj troje, izmed gimnazijskih samo »Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Rudolfswer/« (sic! Uradna pisava je menda R u d o l f s w e r t *h*); v le-tem »Jahresberichtu« je poleg »Naznanila o začetku šolskega leta 1895/96. slovenska samo še razprava na njega čelu: »Božji grob pri Grmu poleg Novega mesta«, ki jo je spisal prof. dr. J. Marinko (16 str. vel. 8°.), in ki je okrašena z načrtom kapele božjega groba in štirimi nje se dostajajočimi podobami. — Ljubljanski gimnaziji letos menda radi potresa nista izdali nič poročil. Kranjska gimnazija pa je n e k i izdala n e m š k o poročilo z latinsko razpravo na čelu — dobili ga nismo do tega trenotka, ko to pišemo. Če je to res, potem lahko po receptu tistega »lucus a non lucendo« ali »canis a non canendo« napravimo ta-le krilati izrek: »Kranjska gimnazija se zato imenuje kranjska, ker ni kranjska«

Izmed malošolskih izvestij sta se nam doposlali samo letni poročili obeh mestnih petrazrednih deških ljudskih šol in obrtnih pripravljalnic, oziroma šolskih delarn (sic!) v Ljubljani. Poročilo I mestne šole ima na čelu tudi še prvi oddelek (I.) životopisne

črtice o Andreju Praprotniku, ki jo je šolski mladini spisal E. Gangl (8 str.) s čedno doprsno podobo slavljenega pokojnika.

Kakor poročilo o drugih šolskih izvestjih, bodo pogrešali naši čitatelji tudi poročilo ali oceno nekaterih drugih knjig in knjižic, ki so izšle v zadnjih mesecih, n. pr. o ljubljanskem potresu, o kranjskih šolskih zakonih itd. Mi te zamude nismo krivi. Načeloma napravimo vsaj naznanilo vsake še tako drobne brošurice, ki se nam dopošlje. Toda če mislijo častiti založniki, da je poleg ocenjevanja naša rodoljubna dolžnost, da si moramo tisto od njih založeno knjigo, ako si hočemo privoščiti nje oceno, tudi še nabaviti sami iz svojega žepa, morda iz uredniškega dispozicijskega fonda, tedaj mi menda vsi častiti naročniki in čitatelji pritrdijo, da je tako postopanje nasproti najstarejši, smeli bi reči: jedini slovenski reviji vender-le malo najivno, da ne rečemo prostaško. Te naše rekriminacije niso morda fingirane. Hoteč oceniti neko pred nedavnim časom izšlo nemško-slovensko uradno knjigo z ozirom na vrlino njene slovenščine, smo se obrnili naravnost na založništvo; a le-to nam je odgovorilo, »da je knjiga predraga, da bi moglo postreči tudi »Zvonu« z zastonjiškim eksemplarom«. Knjiga namreč stane nekaj črez tri goldinarje. Habeat sibi! Vender nam je ocena obljubljena od prijateljske, strokovnjaške strani. — Naši čitatelji pa iz tega konkretnega slučaja lahko posnamejo, kako je še pri nas knjištvo in založništvo v povojih, in s kolikimi zaprekami se ima boriti slovstvena kritika.

To priliko pa naj porabimo, da še jedenkrat opozorimo vse častite založnike kakeršnihkoli slovenskih knjig in knjižic, naj nam dopošljejo po jeden izvod na razpolaganje; ako vsake ne ocenimo temeljito, vsaj oznanimo vsako. In že s tem je veliko ustreženo, prvič založnikom samim, in drugič — kar je še mnogo važnejše — stvari sami, t. j. pospeševanju in olajševanju slovenskega knjigopisja ali biblijografije

Kapelica na Friškovcu. Pod gorenjim naslovom je priobčil J. V. v zadnjih »Izvestjih muzejskega društva« (letnik V, seš. 2., pag. 85. seq.) zanimivo črtico, v kateri pravi med drugim: . . . Kaj je bilo v prejšnjih časih na Friškovcu? Najbrže je bilo tu morišče za ženske, če nas ne vara o. Marko Pohlin s svojim poročilom v knjigi: »Tu malu Besedishe treh jefikov« (1782), kjer piše: Frishkovz, Richtplatz f. Weibspersonen, locus suplicii.« V »Glossarium Slavicum« (1792) pa po svoje etimološki razlaga: »Frifskovc a gr. φρίξ, ein Schauder, horror, qui praetereuntes occupat.« — Da, na Friškovcu je bilo svoječasno morišče — da-li samo za ženske, ne vem. Babica moja, Josipina Švelčeva, porojena Ambroževa, ki je umrla dne 16. vel. srpana l. 1879. v dobi 84 let, in njena sestra Neža, moja praujna, ki je umrla 10. sušca l. 1885, stara 92 let — obe iz znane Tramševe rodbine s Sv. Petra ceste v Ljubljani, v kateri se je bil tudi narodil prvi narodni župan ljubljanski, Miha Ambrož, onima rodni brat — sta popevali mnogokrat narodno pesem o lepi Uršiki, »katero so na Friškovcu ob glavo dejali.« To pesem sta se naučili od svoje matere, a ta jo je bila čula tudi že od svoje, in le-ta je baje celo poznala nesrečno Uršiko. Babica in praujna sta pripovedovali nam otrokom ono zgodbo, ki se je torej vršila menda nekako v pričetku prošlega veka, ter pristavljali, da so nekdaj na Friškovcu obešali in obglavljali hudodelce. Živo se še spominjam, da mi je nekoč praujna Neža, ko smo se z ljubljanskega polja mimo Friškovca vračali domov, kažoč na »rdeči križ« — in uprav tam stoji dandanes »Gradiškova kapelica« — rekla: »Vidiš, tam-le so lepo Uršiko ob glavo dejali.« — Uršika je bila komaj 17 let stara, najlepše dekle pod šempeterskim zvonom Vsi fantje so goreli za njo, a ona je ljubila jedino le svojega Jurja, lepega mladeniča, ki je služil za hlapca. Doma je bila s šempeterskega predmestja. Povila je sinka ter ga umorila,

boječ se tedanjih strogih cerkvenih kaznij. — Dekle namreč, ki je padlo, je moralo pred cerkvijo delati »očitno pokoro«. V nedeljo, ob velikem opravilu, je stala taka »grešnica« bosa pred vrati šempeterske cerkve, v naročju držeč dojenčka, a v desnici gorečo svečo. Mesto kit, kateri so ji odrezali, sta ji viseli po plečih slamnati kiti. Narod, ki je prihajal v cerkev, jo je psoval ter opljuvaval, in komur se je zljubilo, jo je smel tudi bíti s palico, ki ji je ležala ob nogah. — Lepa Uršika je torej menila, da se z umorom svojega otroka izogne javni sramoti. Toda varala se je, kajti skoro jo prime oblast. Takrat je veljalo strogo načelo: glavo za glavo; obsodili so jo na smrt. Krvnik, — videč toli krasno »ubogo grešnico«, se zaljubi vanjo; poprosi »krvavo sodnijo«, naj prizaneso mlademu, neizkušenemu dekletu, ter naj mu jo dado za ženo. Pristali so v to. Ali lepa Uršika ni marala rablja za moža. — Ves narod je jokal na glas, ko so vedli krasno obsojenko venkaj na Friškovec v smrt, ter prosil milosti; — vsem se je smilila. Toda zaman. Trepetaje je dvignil krvnik smrtonosno jeklo — tudi njemu se je smililo to mlado, nesrečno življenje! In res, s prvim mahljajem zadene revico le v ramo. A ujunači se brzo, in ko se v drugič zablisne usodni bridki meč, odleti lepi Uršiki glavica z ramen. — Avguštinec p. Anzelm je bil pripravljal obsojenko na smrt ter jo spremljal tudi na morišče. Njemu se je baje prikazala po noči ter se mu zahvalila. Videl je, da je šla skozi ogenj — skozi vice — potem se pa vzpela naravnost v nebesa. Spokorila se je bila namreč že na tem svetu; skozi vice je pa šla jedino zato, ker je nevoljno stresla ramo, ko jo je bil nerodni krvnik v prvič vsekal vanjo. — Tako sta mi pripovedovali babica in praujna o lepi Uršiki. — Za svojih dijaških let sem mnogo pohajal znano krčmo »na mitnici« v ljubljanski Kravji dolini. Tu so tudi redno ostajali Posavci. Čestokrat sem čul jednega in druzega pripovedovati, da na Friškovcu straši. Baje se tam vsako noč od jednajste do jedne klati velik črn pes z ogromnimi ognjenimi očmi. Drug je zopet vedel povedati, da se tam po noči vidi velika bela žena, ki podi mimogredoče. In istinito! Posavci so se bali teh namišljenih strahov in pošastij, in za nobeno ceno ne bi bil kateri do jednajste ostal v krčmi; raje je prenočeval tam, nego se po noči vračal črez Friškovec domov, češ: lahko me tam strah sne! Sploh pa so se ljudje, osobito po noči, ogibali Friškovca, nekdanjega morišča.

Pesem o lepi Uršiki, menim, ni še natisnjena; jaz vsaj je nisem še zasledil nikjer. Niti v Koritkovi zbirki se ne nahaja. Zapisal sem jo torej, kakor sta jo peli babica in praujna, ter jo prilagam tu. G. Fran Ferjančič, trnovski kapelan v Ljubljani, kateremu sem zapel prvo kitico te pesmi tako, kakor sta jo peli omenjeni sorodnici moji, je bil tolikanj prijazen, da mi jo je postavil v note. Bodi mu na tem iskrena hvala! Takisto je napev priložen. — O. Marko ima torej prav, pišoč, da je »Frishkovz, Richtplatz f. Weibspersonen,« locus suplicii — seveda le po krajevnem pomenu, nikakor pa ne etimološki.

Harambaša = Železnik
načelnik Gostinjar

Napev k pesmi o lepi Uršiki:

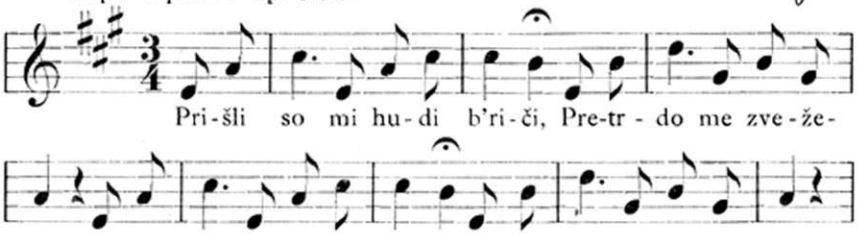

Fran Ferjančič.

Pesem o lepi Uršiki.

Prišli so mi hudi b'riči,
Pretrdo me zvežejo.
Not v trančo so me djali,
V to trančo velbano.

Gospodje so me vprašali:
Urš'ka, kaj ti delaš tu?
Kaj me bodo vprašali,
Saj sami dobro vedo.

En'ga sinka sem imela,
Še tega umorila sem;
Lepe botre sem mu zbrala:
Jezusa in Marijo.

Al' te je to tvoj Jur naučil,
Al' si si sama zmislila?
To me ni moj Jur naučil,
Sem si sama zmislila.

Frajman jo zdaj lepo popraša:
Urš'ka, češ moja frava bit'?
Hočeš moja frava biti,
Al' daš raj' svojo glavo?

Nočem tvoja frava biti,
Rajši dam svojo glavo!
Frajman se okol' zasuče,
Urš'ki glavca odleti.

Glav'ca trikrat poskočila
Od le-te črne zemlje,
Svete besede spregovorila:
Jezus, Jožef, Marija!

Uzemite moje truplo,
Nesite ga v črno zemljo;
Uzemite mojo dušo,
Pošljite jo v sveto nebo.

Skupljeni gramatički i polemički spisi Vuka Štef. Karadžića. Knjiga druga. Sveska druga. Državno izdanje. Beograd. Štamparija kraljevine Srbije. 1895. Cena 3 dinara. Strani 241.—510. Tudi ta del zbranih del Karadžićevih je vrlo zanimiv. Natisnjeni niso samo Vukovi spisi, nego tudi spisi njegovih prijateljev in nasprotnikov. Tako je čitanje teh spisov mnogo olajšano. Sicer pa je urednik g. P. P. Gjorgjević pridejal mnogobrojne opombe pod črto in v zagradah Ta del drugega zvezka ima to-le vsebino: Nemački prevod srpske gramatike. Razlike izmegju crkvenoslovenskog i srpskog jezika Ruskomu recensentu. Ogled srpskoga bukvara. Glavni završeci srpskih imenica i prideva. Objava i predgovor Opitu sličnorečnosti Luke Milovanova. — V „Dodatku" je med ostalim ponatisnjen tudi Grimmov nemški predgovor Vukovi Mali srbski gramatiki.

R. P.

Češka književnost. (Dalje.) Ker zajema češka misel svoje značaje še vedno iz predbelogorske dobe, ji je vedno pred očmi zgolj slavna preteklost češkega naroda. Razmotriti moramo pa zlasti tudi sedanjost in nje potrebe. To znanje združimo z znanjem zgodovine, in zaupno smemo zreti v bodočnost. Spoznavajmo torej povsod in vedno stvar in njeno jedro! Stvar sama je važnejša nego njen historiški razvoj. Ako prevladuje historizem, lahko neugodno vpliva tudi na značaj narodov — pojavi se negotovost in neodločnost glede sedanjih nujnih potreb, in naroda se polasti nezaupljivost v samega sebe, ako zre vedno le v preteklo davnino, kjer ne vidi druzega, nego večen tok in izpremembe brez prestanka.

Kako jednostranski je historizem, to je občutil že Purkyně; mislil je zato na ustanovitev češke akademije in skušal popularizovati moderne znanosti. Hkrati z njim sta spoznala tudi Jungmann in celo glavni steber historizma, Palacky sam, da je treba v povzdigo občnega izobraženja spisati Čehom — enciklopedijo. Zanimivo je, da je Palacký tudi v nameravani enciklopediji hotel odkazati zgodovini, literaturi in življenjepisju slavnih mož širji prostor, nego realnim vedam. Šele pozneje je prišel do spoznanja, da gre vender-le realni izobraženosti prednost pred humanitatno, historijsko. Dovedla ga je do tega, kakor sam pravi, doba Frančiška I. in tedanji policijski sistem, kateremu so se videle politiške študije sumljive in nelojalne. Preveril se je torej Palacký, da je za

narod bolje, da se izobražuje realno. Kratkovidnemu policijskemu režimu staroavstrijskemu se seveda niti sanjalo ni, da mu koplje ravno razširjanje realnih znanostij grob. Kajti ne da se tajiti, da so ravno prirodne vednosti važen element demokratizma.

Ker je tedaj še nedostajalo literature, je bila žurnalistika ljudstvu avtoriteta. Čehi so imeli znamenite žurnaliste: Havlička, Palackega, dalje Hálka, Nerudo, Baráka in Sladkovskega. Demokratiško gibanje je našlo v časopisju svoj organ. Kdo bi se tedaj čudil, da imajo »Narodni Listy« kot svobodomiseln časopis velikanski vpliv. »Narodni Listy« so pa bili posebnega pomena tudi za dijaštvo v onih časih, ko se je še šolalo na nemških univerzah. Češka žurnalistika je postala akademiški mladini duševna voditeljica. Ta vpliv je izgubila najpreje staročeška žurnalistika, za njo tudi mladočeška. Širilo se je časopisje na škodo temeljitosti in izobraženosti; literarni in žurnalistiški parvenusti so zasedli literarni tabor.

Zadnjo stopnjo preporodnega razvoja značita dva prevažna momenta zadnjih let: začetek aktivne politike v dunajskem parlamentu in pridobitev čeških velikih šol. Univerza, središče in organ prosvetnega delovanja, je šele završila humanitatne idejale Dobrovskega in Kollárja.

Preporodni prosvetni vpliv češke univerze se je pokazal takoj pri sporu o pristnosti kraljedvorskega in zelenogorskega rokopisa. Mlada univerza je prevzela nalogo, da pregleda literarne temelje, na katerih se je osnovala od Dobrovskega počenši neka slovanska in češka zgodovina, ki so pa bili jako šibki. Ker pa se je dokazalo, da sta rečena rokopisa nepristna, je poskrbela ista univerza, da se potvorjena minolost nadomesti s pristnimi podatki, in pokazala je narodu pravo, pa nič manj slavno, da, celo slavnejšo prošlost, o kateri se stari znanstveni šoli niti sanjalo ni. Spor o pristnosti omenjenih rokopisov je razburil ves narod, to pa zategadelj, ker se je vmešala v ta boj žurnalistika. Le-ta je bila za časa izključno nemške univerze braniteljica narodnostnih idealov nasproti profesorjem nemškega mišljenja in voditeljica narodnih akademiških izobražencev. Odkar pa so si pridobili Čehi svojo univerzo in je stopila akademiška mladež v intimnejše zveze s profesorskim kolegijem, so se predrugačile razmere. V sporu o rokopisih pa je nasprotovala žurnalistika mladi učenjaški generaciji in je nastopila nazadnjaško pot. Spor o rokopisih se je sedaj poglobil in razširil v občen pregled vse duševne in politične organizacije. Narod se je razdvojil v tabor starih rodoljubov in pa naprednjakov.

Tej novi kritiški in znanstveni smeri so nadeli ime **realizem.**

Angleške krožeče knjižnice. »Review of Reviews« (smotra smoter) je vzorna angleška revija ali smotra; nje urednik, g. *W. T. Stead*, se sme šteti med prve časnikarje in pisatelje. Le-ta je izumel »Circulating libraries for villages« (selske krožeče knjižnice), katerih namen je, angleškemu ljudstvu, živečemu po deželi, ponuditi priložnost čitati za male stroške najboljše proizvode angleškega slovstva. Možje, katerih imena stoje na čelu sedanjega časa v Britaniji, kakor: Gladstone, Rosebery, Salisbury, Spencer, Wolsley, Hamilton, John Burns, Russell i. t. d., so gosp. Steadu pri tej priliki pisali prav laskava pisma, mu čestitali na tej misli ter izrekli željo, naj bi se hitro razvile te knjižnice.

Načrt, katerega pošilja uredništvo »Review of Reviews« o tej stvari, obsega sledeče točke:

1. Letna naročnina za vsako okrožno središče znaša za vsako »box« ali zaklopnico knjig 30 shillingov (okoli 18 gld. a. v.) za četrtletje, na leto 6 funtov sterlingov ali okoli 73 gld.

2. »Review of Reviews« preskrbuje zaklopnice in plačuje vozne stroške do okrožnih središč in nazaj.

3. Okrožno središče je odgovorno za knjige.

4. Naročilno središče oskrbuje izposojevanje knjig, pa ne za več kakor dva pennyja (t. j. okoli 5 krajcarjev) na teden, ali jeden shilling in 6 pennyjev za četrtletje.

Zaklopnice napolni vodstvo knjižnic vsake tri mesece z novimi knjigami. Ako pa okrožno središče želi le vsakih šest mesecev novih knjig, potem stane to samo tri funte (okoli 37 gld.) na leto. Trideset osob, plačujočih po »halfpenny« ($2^1/_2$ kr.) na teden ali po 30 krajcarjev na četrtletje, bi dobilo potem dvesto zvezkov v dveh zaklopnicah, kateri bi se vsakih šest mesecev menjali. Med temi knjigami bodo tudi te le revije ali smotre: Leisure Hour, Good Words, The English Illustrated, Scribners, The Strand in Review of Reviews. Ti lepoznanski ali znanstveni časopisi so bogato ilustrovani; takisto bodo tudi druge knjige s podobami ozaljšane.

Ako želi kak naročnik kupiti katerokoli knjigo iz tiste knjižnice, jo dobi po prvem četrtletnem »cirkuliranju« za 25 odstotkov, po prvem četrtletju drugega leta za 30 odstotkov in po prvem četrtletju tretjega leta za 50 odstotkov ceneje, kakor je nje tržna cena.

Ideja selskih krožečih knjižnic je gotovo dobra, in angleško ljudstvo je tudi to že izprevidelo, ker povsod po deželi se prav živo snujejo okrožna središča.

Ali se ne bi dalo na Slovenskem kaj enacega vpeljati?

Da sem naprosil slavno uredništvo »Ljubljanskega Zvona«, naj priobči te vrstice, k temu me je napotila tudi misel, da bi bilo morebiti ustreženo nekaterim Slovencem, goječim angleški jezik, ako bi se po »Circulating library« seznanili z bogatim angleškim slovstvom v izvirnem jeziku.

Ako želi kateri čast. čitateljev kaj natančnejšega zvedeti o tej stvari, naj se blagovoljno na me obrne in sicer pod naslovom:

Aleksander Toman
care of »Review of Reviews« Mawbray House, Temple W. C.
London, England.

Popravki k povesti »Groga in drugi«.

Stran	71.	vrsta	15	od zgoraj	beri:	Rekši (mesto: »Rekši).
„	72.	„	4.	„ „	„	teta, »da (mesto: teta, da).
„	137.	„	5.	„ spodaj	„	videti *samo jedenkrat* na lastne oči.
„	194.	„	Prešernov citat		„	cvet*l*ice (mesto: cvetice .
„	342.	„	17.	od zgoraj	„	n*e* črn*e* noči (mesto: n*a* črn*i* noči).
„	405.	„	10.	„ spodaj	„	»Milena!« je poklicala sestro . . . (mesto: Milena je poklicala sestro . . .).
„	465.	„	1.	„ zgoraj	„	»Le zapojmo (mesto: Le zapojmo).
„	469.	„	17.	„ „	„	Vse v*r*e (mesto: Vse v*s*e).

Manjše tiskovne pogreške si je gotovo popravil bralec že sam.